HADİS İNKARCILARINA REDDİYE

[Türkçe – Turkish – تركي]

Şeyhul-İslam Takiyuddin İbn-i Teymiyye

Risale : Özgür El Erdişi

Kaynak : İbn-i Teymiyye Kulliyatı / C. 4-9

2013 - 1434

İÇİNDEKİLER

*** MUKKADİME**

*** EHL-İ HADİS İN ÜSTÜNLÜĞÜ**

*** BİDAT EHLİNE KARŞI ÇIKAN MUCAHİD DİR.**

*** SÜNNET'TEN AYRILMAK KINANMAYI GEREKTİRİR**

***BİR İDDİA VE CEVABI**

***HADİS İLMİ HAKKINDA BAZI SORULAR VE CEVAPLARI**

Hadisu'l-Vahid İle Kastedilen Nedir?

Hadis sahih olduğu zaman tasdik edilmesi gerekir mi?"

Hadislerin Sahih, Hasen ve Zayıf Şeklinde Taksim Edilmesi

*** RİVAYET ÇEŞİTLERİ VE BUNLARIN İSİMLERİ**

*** BUHARİ VE MUSLİM HAKKINDA**

MUKKADİME

Şüphesiz hamd yalnız Allah'adır. O'na hamd eder, O'ndan yardım ve mağfiret dileriz.

Nefislerimizin şerlerinden, amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız.

Allah'ın hidayet verdiğini kimse saptıramaz. O'nun saptırdığını da kimse doğru yola iletemez.

Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O, bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed Allah'ın kulu ve Rasûlüdür.

"Ey iman edenler! Allah'tan nasıl korkmak gerekirse öyle korkun ve siz ancak müslümanlar olarak ölünüz."

(Al-i İmran; 3/103)

"Ey insanlar! Sizi tek bir candan yaratan ve ondan da eşini var eden, her ikisinden birçok erkek ve kadın türeten Rabbinizden korkun. Kendisi adına birbirinizden dileklerde bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık bağlarını kesmekten de sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde tam bir gözetleyicidir."

(en-Nisâ; 4/1),

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve dosdoğru söz söyleyin. O da amellerinizi lehinize olmak üzere düzeltsin, günahlarınızı da mağfiret etsin. Kim

Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse büyük bir kurtuluşla kurtulmuş olur."

(el-Ahzâb; 33/70-71) 4

Bundan sonra, Şüphesiz sözlerin en güzeli Allah‟ ın Kelam‟ ı, yolların en hayırlısı Muhammed Sallallahu aleyhi ve sellem‟ in yoludur.

İşlerin en kötüsü sonradan çıkarılanlarıdır. Her sonradan çıkarılan şey bid‟ attir ve her bid‟ at sapıklıktır. Her sapıklık ta ateştedir.

EHL-İ HADİSİN ÜSTÜNLÜĞÜ

Selefin, kendilerinden sonra gelenlerden daha âlim, daha isâbetli

hüküm ve karar verici; muhaliflerinin ise cehalet ve mugalâtaya daha müstahak olduğu noktasına gelince;

Bu hususu, bizzat Resûlüllah'a iman etmenin gerekli olduğu delilini söz konusu etmeksizin gayet açık, anlaşılır bir kıyasla izah edeceğiz.

Böyle bir usûlden Cenâb-ı Hak şöylece bahseder:

"Biz onlara, ufuklarda (hâriçte) **ve kendi nefislerinde âyetlerimizi göstereceğiz ki onun** (Kur'ân'ın) **gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun"** *(41 Fussilet 53)*.

Cenâb-ı Hak bu âyette onlara, Kur'ân'ın gerçek olduğu iyice belli olsun diye, görülen ve müşâhade olunan âyetler göstereceğini

bildirmekte, âyetin devamında da şöyle buyurmaktadır:

"Rabbinin her şeye şahit olması (sana) **yetmez mi?"** *(41 Fussilet 53)*

Yâni Rabbinin Kur'ân hakkında, O'nun gerçek olduğunu bildirmesi ve buna şehâdet etmesi yeterli değil mi?!

Şimdi biz diyoruz ki:

Bilindiği üzere **hadîs ehli,** bütün grubların sahip bulunduğu kemâl sıfatlara sahip oldukları gibi, ayrıca onlarda bulunmayan özelliklere de sahip olmakla onlardan ayrılıp temâyüz eder.

Hadîs ehline karşı çıkan bir kişinin mutlaka onlara, muhâlefet ettiği noktada, meselâ **aklî esaslar, kıyas, re'y, kelâm, muhâkeme, istidlal, hüccet getirme, münâkaşa, mükâşefe, münazara, vecd, zevk** vesaire gibi bir takım diğer usûlleri söz konusu etmesi gerekir.

Ama **hadîs ehli**, bütün bu usûllerin özüne ve hülâsasına sahiptir.

Ehl-i hadîs; insanların;

- en mükemmel akla sahip olanı,

- en düzgün kıyas yapanı,

- en doğru görüşlüsü,

- en isabetli sözlüsü,

- en sıhhatli muhâkemelisi,

- en doğru istidlale sahip olanı,

- en güzel ve sağlam münâkaşa yapanı,

- en ferasetlisi,

- en doğru ilham sahibi,

- en keskin görüş ve mükâşefe mâliki,

- en güzel dinleyen ve hitap edeni,

- en güzel ve en büyük vecd ve zevk sahibi olanıdır.

Binâenaleyh bu durum diğer ümmetlere nispetle müslümanlar için söz konusudur. Aynı şekilde yine bu husus, diğer fırkalara nispetle ehl-i sünnet ve ehl-i hadîs için geçerlidir.

Şu dünyanın durumlarını araştırıp tahkik eden her kişi görecektir ki, müslümanlar en parlak ve en isabetli akla sahiptirler ve onlar, başkalarının nesiller ve asırlar boyunca elde ettikleri ilmin kat kat fazlasına çok kısa bir sürede erişmişlerdir.

Aynı şekilde **ehl-i sünnet** ve **ehl-i hadîsin** de böylece bu unsurlardan faydalandığını görmek gerekecektir.

Bunun sebeb ve hikmeti şudur ki, **değişmez ve şaşmaz hakka inanmak, idrâk**

ve düşünceyi kuvvetlendirip mükemmelleştirir.

Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Hidâyet bulanlara gelince, Allah onların hidâyetlerini artırmıştır" *(47 Muhammed 17)*.

"...Eğer kendilerine öğütleneni yapsalardı elbette kendileri için daha iyi ve daha sağlam olurdu. O zaman elbette kendilerine katımızdan büyük mükâfat verirdik. Ve onları elbette doğru bir yola iletirdik" (*4 Nisa 66-68)*.

Müslümanların ve ehl-i sünnetin bu üstünlüğü bâzan, onlarla diğerleri arasında muhalefetin cereyan ettiği durumlarda bilinir.

Ehl-i sünnete muhalefet edilen hiç bir mes'ele yoktur ki, sonuçta mutlaka onların haklı olduğu ortaya çıkmamış olsun.

Bâzan onların üstünlükleri, bizzat muhaliflerinin ikrar ve itirafları ve başkalarına değil de onlara meyledip dönmeleri ile,

ya da **ehl-i sünne**t muhaliflerinin dalâlet ve cehaletlerine şehâdet etmeleriyle ortaya çıkar.

Bâzı kereler yeryüzünde Allah'ın şahitleri olan mü'minlerin şehâdetiyle bilinir.

Bâzan da bu durum, diğerlerinin **ehl-i sünnete** karşı çıktığı hususlarda her fırkanın onlara sarılması ve onların dalâlette olduklarına şehâdetten çok, onlara muhalefet eden her zümrenin sapıklık içinde olduğuna şehâdet etmesi ile bilinir.

Yeryüzünde Allah'ın şahitleri makamında bulunan müminlerin şehâdetini söz konusu ettik; müslümanların sözlerini işiten herkes için bu husus, tevatürle ve müşahede ile bilinen gayet açık bir husustur.

Bu ümmet arasında ehl-i sünnetin ta'zîm edildiği kadar bir başkasının ta'zîm edildiğini görmek asla mümkün değildir. Şayet başkaları ta'zîm ediliyorsa ancak **ehl-i sünnete** muvafakat ettikleri oranda ta'zîm edilmiştir. Buna karşılık **ehl-i sünnete** muhalefet ettikleri oranda da tenkit edilip, eksik ve kusurları söylenmiştir.

Ehl-i sünnetin üstünlüğü o kadar açıktır ki, onlara muhalefet eden herkesin, gerçeği söylemenin zorunlu olduğu vakitte bunu itiraf ettiğini görürsün. Bu konuda **İmam Ahmed** şöyle der:

"Bizimle onların durumunu belirleyen açık delil, cenaze günleridir".

Çünkü sağlık anlarında, insanların maişete iştirakleri sebebiyle kişiyi, grubu övüp yüceltir. Ama ölüm anında, genel olarak bütün insanların gerçeği itiraf etmeleri kaçınılmazdır. Bu

sebebledir ki İslâm tarihinde **İmam Ahmed**'in cenaze merasimi gibisi görülmemiştir. O zaman **Halife Mütevekkil, imam Ahmed**'in cenaze namazı kılınırken insanlarla dolan alanı ölçtürmüş ve 1.600.000 olduğunu görmüştü ki, bu sayıya işyerlerinde, evlerde cenaze namazı kılanların durumu dâhil değildi; o gün yahûdîler ve hristiyanlardan 20.000 kişi müslüman olmuştu.

İmam Ahmed'in ümmet nazarında böylesine üstün bir değer ve şerefe sahip olması elbette ki hadîs ve sünnete tabî olması sebebiyle idi.[1]

Aynı şekilde **İmam eş-Şâfiî, İmam İshâk** ve diğerleri, **ehl-i hadîs ve sünnete** tabî olmaları sayesindedir ki İslâm'da şeref kazandılar.

---

[1] Şeyhul-İslam İbn-i Teymiyye,Mecmuul fetava c.4.

Yine **İmam Buhârî** ve benzeri yüce şahsiyetler bu sayede değer buldular.

Bunun gibi **İmam Mâlik, Evzâî, Sevrî, İmam Ebû Hanîfe** ve diğer büyük insanlar da bütün ümmet yanında şerefli bir mertebeye eriştiler. **Onların söz ve görüşleri hadîs ve sünnete uygun olduğu için kabul gördü.**

Eğer bu imamlardan herhangi birisi için bir söz sarfedilip itiraz edilmişse ancak ve ancak, ya kendisine ulaşmadığından dolayı, ya delâletinin zayıf olduğu kanâatini taşıdığı için, ya da bir başka nassı buna tercihinden dolayı bu imamın görüşünün hadîs ve sünnete mutabakat edip muvafık olmadığı noktalar sebebiyle itiraz edilmiştir.

Habere dayalı itikâdî mes'elelerde de durum aynıdır. Çeşitli grublardan ve bunların ileri gelenlerinden bir kişi ancak bağlı olduğu sünnet ve tasdik sebebiyledir

ki bu ümmet nazarında bir değere sahip olabilmiştir.

Meselâ öncelikle -kelâm ilminin şampiyonları olan- **Mu'tezile**... Bunlar, müslümanlar nezdindeki iyilikleri dolayısıyla kötülüklerini görmezlikten gelenler ve taraftarları gözünde hadîs, sünnet ve tasdik ehlinin mezhebine muvafakat ettikleri yönler sayesinde ve halifelerin imamlığı, sahabenin **"udûl"** oluşu, onlardan gelen haberlerin kabulü, kelimeleri yerlerinden tahrif etme, **Hz. Ali** hakkında aşırılığa düşme ve benzeri gibi sünnet ve hadîsin dışına çıktıkları bâzı konularda **Râfizîleri** reddetmeleri sebebiyledir ki ta'zîm edilip övülüyorlardı.

Buna karşılık **ilk Şîa,** sıfatları, kaderi, şefaati ve benzer hususları kabul ve tasdik ederek **Mu'tezile**'ye muhalefet etmeleri sebebiyle, bu hususlarda **Mu'tezile**'ye tercih olunuyordu.

Yine bu **ilk Şiîler**, **Hz. Ali, Hz. Osman** ve diğer zâtların tekfiri ve müslümanları tekfir ettikleri günâhlar konularında **Hâricîler'**e muhalefetleri sebebiyle övülüyordu. Aynı şekilde vecîbeleri imana dahil sayma konusunda **Mürcie'**ye muhalefet etmeleri, bu yönden övülmelerine sebeb kabul ediliyordu.

Bunun içindir ki onlar, hâlis Sünnet'e yol bulamamışlarsa da bu konuda ehl-i Sünnet ile diğer fırkalar arasında bir görüşe sahip çıkmışlardı.

Küllâbiyye, Kerrâmiyye ve **Eş'ariyye** gibi tasdik ehli kelâmcıların da durumu böyledir. Bunlar, îman temellerini, Yaratıcı'yı ve sıfatlarını tasdik, nübüvveti kabul etmeleri, müşrik ve ehl-i kitab kâfirlerini reddedip delillerinin tutarsızlığını ortaya koyma sebebiyle bu ümmetin tümü tarafından kabul görmüş, kendilerine tâbi olunmuş ve övülmüşlerdir.

Yine **ehl-i sünnet ve'l-cemâate** aykırı çeşitli görüşleri sebebiyle **Cehmiyye'yi, Mu'tezile'yi, Râfizîleri** ve **Kaderiyye'**yi reddettikleri için medhedilmeleri istenmiştir.

Bu tasdik ehli kelâmcıların iyilikleri iki türlüdür:

- Ya ehl-i sünnet ve ehl-i hadîse muvafakat etmeleri,

- ya da delillerinin tutarsızlığını beyân ederek ehl-i sünnet ve'l-hadîse muhalefet edenleri reddetmeleri.

İmam el-Eş'arî 'nin mezhebine tabî olan kimse, mutlaka bu iki vasıftan birisi ya da her ikisi sebebiyle tabî olmuştur. **Eş'arî'**yi seven ve onu destekleyen müslümanlardan ve müslüman âlimlerinden her biri, ancak bu sebeble onu sevip desteklemiştir.

İmam el-Eş'arî'nin menâkıbı konusunda eser verip onu tenkitler ve lanetlerden koruyan **Beyhakî, Ebû'l-Kâsım el-Kuşeyrî** ve **İbn Asâkir ed-Dimeşkî** gibi müellifler de bu konuya ya **Eş'arî** 'nin **ehl-i sünnet ve'l-hadîse** âit bir sözü söylemesini ya da **ehl-i sünnet** muhaliflerinin sözlerinden birini reddetmesini delil gösterirler.

Evet, ümmet nezdinde, bu ümmetin âlimleri ve idarecileri nezdinde **Eş'arî** için mutlaka bu iki özelliği delil getirirler. Şayet **İmâm Eş'arî,** benzerleri arasında bu özelliğe en yakın durumda olmasaydı, bu müellifler elbette onu da ilk hocası **Ebû Ali el-Cübbâî** ve oğlu **Ebû Hâşim** gibi bu özelliğe sahip olmayanlar sınıfına dâhil ederlerdi.

Ama **İmam Eş'arî, sıfatlar, kader, imamet, faziletler, şefaat, havz, sırat, mizan** konularında **ehl-i hadîs ve'l-sünnetin** mezhebine muvafakati ve **Mu'tezile,**

Kaderiyye, Râfıza ile **Cehmiyye'yi** reddedip tutarsızlıklarını açıklamakla bu kimselerden ayrılıp temayüz etmiştir. Bu sebeble elbette hakkı ve değeri tanınıp kabul edilecekti.

Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyordu:

"Allah her şey için bir değer (ölçü) **koymuştur"** *(65 Talâk 3).*

İşte sünnete ve hadîse muvafakati sebebiyle **Eş'arî,** kendisine birçok taraftar bulmuş ve kabul görmüştür.

Burada şunu belirtelim ki;

Sünnete karşı çıkanların yerle bir edilmesini ve görüşlerinin asılsızlığını ortaya koymaya yönelik bir muvafakat, aynen düşmana karşı çıkan mücâhidin yaptığı amel gibidir.[2]

---

[2] Şeyhul-İslam İbn-i Teymiyye,Mecmuul fetava c.4.

BİDAT EHLİNE KARŞI ÇIKAN MUCAHİDDİR

Evet, bid'at ehline karşı çıkan, mücâhiddir.

Nitekim **Yahya b. Yahya** şöyle derdi:

"Sünnet'i müdâfaa etmek, bilfiil savaşa katılıp cihâd etmekten daha faziletlidir".

Çünkü böyle bir mücâhid, siyâsetinde ve yaşıyışında adalet üzere olabilir de, olmayabilir de; onda bâzan fısk-u fücur bulunabilir.

Nitekim Peygamber Efendimiz buyurmuşlardır ki:

"Hak Teâlâ bu dini fâcir, günahkâr bir adamla ve âhiret nasibi olmayan kişiler vasıtasıyla da destekler" [3]

Bu sebeble sünnet, iyilik sahibi de olsa, fâcir de olsa her komutanın maiyyetinde savaşmak şeklinde cereyan etmiştir.

Elbette **cihâd**, zahiren sahibi için ecri olan, şükre değer bir ameldir. Üstelik bir de iyi niyetle yapılmışsa, o takdirde hem dış görünüşüyle ve hem de bâtınen şükre değer olur.

Cihâdın böylece şükre değer oluş yönü, dine ve Sünnet'e yardım etmesidir. Bu yönden mes'eleye bakılınca İslâm'a ve Sünnet'e destek olanın da aynı şekilde bu

---

[3]Buhârî, Cihâd, 182; Meğâzî, 38; Müslim, İmân, 178; İbn Mâce, Fiten, 35

ameline karşılık ecre ve şükre lâyık görüleceği apaçıktır.

Kişilerin Allah ve Resulü yanında ve mü'min kullar nazarında övülmeleri, hangi konuda olursa olsun Allah'ın dinine, Resulünün Sünnetine ve O'nun Şerîat'ına muvafakat etmeleri (uygun olmaları) **dolayısıyladır.**

Çünkü övgü, iyiliklerden dolayı yapılır.

İyilikler ise Allah'a ve Resulüne itâata muvafık olan şeylerdir ki, bunlar Allah'ın bildirdiklerini tasdik şeklinde olabilecekleri gibi, O'nun emirlerine itaat şeklinde de olur. İşte bu, Sünnetin tâ kendisidir.

Ümmetin ittifakıyla sabittir ki bütün iyilikler, Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve

Sellem Efendimizin getirdiği esaslar içerisinde mündemiçtir.[4]

Sünnet'ten Ayrılmak Kınanmayı Gerektirir

Buna karşılık Sünnet'ten, Şerîat'tan, Allah'a ve Resulüne itâattan sapıp ayrılan kimseler de bu muhalefetleri dolayısıyla kötülenip kınanmışlardır.

Aleyhlerinde konuşulup eleştirilen âlim, idareci ve diğer kimseler de, yine Sünnet ve Şerîat'a muhalefet etmelerinden

[4] Şeyhul-İslam İbn-i Teymiyye,Mecmuul fetava c.4

dolayı mü'minler tarafından tenkit edilmişlerdir.

Aynı sebeble selefimiz ve imamlarımız, **İbn Kerrâm, İbn Küllâb** ve **Eş'arî** gibi kelâmcılarla **Sıfatiyye'**ye mensup kelâmcıları kötülemişlerdir.

Yine aynı şekilde **fukahâ, ehl-i hadîs** ve **sûfiyye** gibi bütün grublar içindeki bu ümmetin ileri gelen şahsiyetleri ve ümmet arasında makbul bir yere sahip bulunan imamları hakkında bir şeyler söylenmişse, bu ancak ve ancak, sünnet ve hadîse aykırı düşen sözleri dolayısıyla söylenmiştir.

Aslında bu imamlar hadîs ve Sünnet'e;

- ya kendilerine ulaşmayıp gizli kaldığı,

- ya o hadîsi bırakıp başka bir nassı tercih ettikleri, ya da önceden kurup hazırladıkları kıyasın esası bu hadîsi reddetmeyi gerekli kıldığı için aykırı görüş ortaya koymuşlardır.

Nitekim zaman zaman ilmî mes'elelerde de buna benzer durumlar ortaya çıkmaktadır.

İşte böylesi durumlarda, güçlü imana sahip bir müslümanın bir nassa muhalefeti, belirtmek lâzım ki, ancak;

- ya o nassı bilmemesi,

- ya da o nassın zıddı olan delilin daha sıhhatli olduğuna inanması sebebiyle olabilir.

Ama bu mü'min, gayet açık ve önemli olan bir Sünnet konusunda muhalif bir kişinin tefritine düşer ve düşmanlık yönüne giderse, kapalı bir nass dolayısıyla yapılmayacak kötülenmeye hak kazanmış olur.

Bölünmeye ve ihtilâfa düşülen hususlarda da durum aynı olup böyle

hallerde Sünnet'e aykırılık büyük bir vebaldir.[5]

Gariptir ki kelâmcılar, **ehl-i hadîs ve Sünnet'in** taklitçi olduklarını, düşünce ve istidlal (tefekkür ve akıl yürütme)'den anlamadıklarım ve aklın delil oluşunu inkâr ettiklerini iddia etmektedirler. Bâzı Sünnet imamlarının düşünce yolunu inkâr ettikleri nakledilmiş olabilir. İşte buna bakarak kelâmcılar, hadîs ehlini yadırgayıp reddetmişlerdir.

Fakat kelâmcılara deriz ki:

Bu iddia doğru değildir. Çünkü Ehl-i Sünnet ve'l-hadîs, Kur'ân'ın getirdiği

[5] Şeyhul-İslam İbn-i Teymiyye,Mecmuul fetava c.4

ilkeleri inkâr etmez. Bu, onlar arasında ittifak olunmuş bir temeldir.

Cenâb-ı Hak ise, birçok âyet-i kerîmede düşünmeyi ve ibret almayı emretmiştir. Bu ümmetin selefinden, Sünnet imamları ve âlimlerinden herhangi birisinin bunu inkâr ettiği asla görülmemiştir. Aksine onların hepsi, Şerîat'ın getirdiği bakış, tefekkür, ibret alma, düşünme ve diğer hususları emretme noktasında görüş birliği etmişlerdir.

Yalnız, **"nazar ve istidlal"** ile **"kelâm"** tâbirlerinde bir müştereklik, bir kapalılık söz-konusu olmuştur.

Hadîs ve Sünnet ehli, kelâmcıların bid'at olarak ortaya çıkardıkları yanlış görüşleri, sözleri ve istidlalleri inkâr etmişlerdir. Kelâmcılar ise bunların

inkârının nazar ve istidlal yolunu tümden inkârı gerekli kılacağına inanmışlardır.

Bu, aynen şunun gibidir:

Kelâm ehlinden bir fırka, ortaya koyduğu şeylere **"usûlü'd-dîn"** adını vermiştir. Bu, gerçekten büyük bir isimdir. Fakat bu ismi alan muhteva içinde, dini ifsâd edecek nice unsurlar olduğunu Allah bilir. Şimdi **hak ve Sünnet ehli,** bunu reddettiği zaman, yanlış yolda olan o kişi derhal:

"Usûlü'd-din'i inkâr ediyorlar!" der.

Halbuki onlar gerçekte **usûlü'd-dîn** diye isimlendirilmeye lâyık olan şeyleri inkâr etmemekte, sadece bu adamların **"usûlü'd-dîn"** diye isimlendirdikleri şeyleri reddetmektedirler. Ve bu isimler, onların ve babalarının, Allah tarafından hakkında hiçbir delil indirilmeksizin taktıkları isimlerdir.

Din, Allah'ın ve Resulünün teşrî buyurduğu esaslardır; usûlü ve fürûu ayân-beyân ortaya konmuştur.

Hz. Peygamber'in bu dinin fürûunu açıklayıp usûlünü açıklamasız bıraktığı kesinlikle düşünülemez; bu imkânsızdır.

Nitekim bu konuyu başka bir yerde açıklamıştık.

Nazar, ibret alma ve istidlal deyimlerinin durumu da aynı şekilde olup **"usûlü'd-dîn"** hakkında söylenenler bu konuda da aynen geçerlidir.

Bu sapıklıkların tamamı, ancak Kitab ve Sünnet'e sarılmayanların kapısını çalar.

Nitekim **İbn Şihâb ez-Zühr**î şöyle diyor:

"Âlimlerimiz derlerdi ki: Sünnet'e sarılmak, kurtuluşa ermektir",

İmam Mâlik de şöyle demiştir:

"Sünnet, Hz. Nuh'un gemisi gibidir; ona binen kurtulur, geride kalan boğulur".

Böyledir, çünkü Sünnet, Şeriat ve bunların çizdiği yol, kulları Cenâb-ı Hakk'a götüren dosdoğru yoldur. Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem Efendimiz ise bu yolda, delil, hidâyet rehberi ve mahir bir kılavuzdur.

Nitekim Yüce Rabbimiz şöyle buyurur:

"Biz seni şahit, müjdeci, uyarıcı, izniyle Allah'a dâvetçi ve aydınlatıcı bir lâmba olarak gönderdik" *(33 Ahzab 45-46)*

"Ve şüphesiz ki sen, doğru yola götürüyorsun; göklerde ve yerde bulunan her şeyin sahibi Allah'ın yoluna... Dikkat edin, bütün işler, sonunda Allah'a döner" *(42 Şûra 52-53)*

"İşte Benim doğru yolum bu! Ona uyun, (başka) **yollara uymayın ki sizi O'nun yolundan ayırmasın"** *(6 En'âm 153)*

Abdullah b. Mes'ûd der ki:

"Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem Efendimiz bir çizgi çizdi. Sonra da bunun sağına ve soluna bir takım çizgiler daha çizdi. Arkasından da:

"Bu ortadaki Allah'ın yoludur. Bunların her biri de, üzerinde Şeytan'ın durduğu ve kendisine çağırdığı diğer yollardır" *buyurdu ve şu âyeti okudu:*

"İşte benim doğru yolum bu! Ona uyun, (başka) **yollara uymayın ki sizi O'nun yolundan ayırmasın"** *(6 En'âm 153)*

Cenâb-ı Hakk'a kavuşacağını ümit eden akıl sahibi kişi, bu misâli ve bir takım fırkaları: **Hâricileri, Mu'tezile'yi, Cehmiyye'yi, Râfızîleri** ve **Ehl-i Sünnet'e** bunlardan daha yakın olan **Kerrâmiyye, Küllâbiyye, Eş'ariyye** ve benzeri kelâm ehlini düşünüp bunlardan, her birinin, sahabe ve ehl-i hadîsin yolundan ayrıldığı bir yolu olup kendi yolunun doğru yol olduğunu iddia ettiğini göz önüne alırsa, kendi hevasından konuşmayıp tebliğ ettiği esaslar ancak vahyedilmiş bir vahiy olan, hatalardan korunmuş Peygamber Efendimizin verdiği bu misâl ile kasdın bu fırkalar olduğunu anlar.

Hayret edilecek bir durumdur ki, bunlar içerisinden, aklı ile hadîs çatıştığı zaman -özellikle sıfatlar konusundaki haberlerde- hadîsi aklına tabî kılıp, aklını hadîsin önüne geçirdiğini açıkça

belirten ve aklını hadîs için ölçü yapan kimseler çıkmıştır.

Acaba onun aklı, Şerîat-ı Muhammediyye'de önceliği açıkça belirtilmiş ve tabî olunması emredilmiş yollardan olmuş bir akıl mıdır, yoksa bid'atçı, sapık, câhil, şaşkın ve doğru yoldan çıkmış bir akıl mı?!

Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh!..[6]

BİR İDDİA VE CEVABI

hadis ehlini anlayışsızlıkla suçlayan, onların hadislerin manalarını anlamayan, sahihini zayıfından ayıramayan kimseler olduklarını iddia eden ve onlara karşı uzmanlıklarıyla ve ilimlerinin

[6] Şeyhul-İslam İbn-i Teymiyye,Mecmuul fetava c.4

incelikleriyle övünen bazı kelam ehli âlimlere cevap ;

"Şüphe yok ki, bu durumlar bazı muhaddislerde mevcuttur. Usul ve füruda mevzu hadisleri, uydurma sözleri ve sahih olmayan hikâyeleri delil olarak alıyorlar. Kur'an ve hadislerdeki manasını anlamadıkları şeylerden bahsediyorlar. Fakat bundan daha şaşırtıcı olanını da gördüm.

Başkalarına nispetle onlar, diğer milletlere nispetle Müslümanlar gibidirler. Müslümanlarda bazı kötülükler bulunsa da, Müslümanlar dışındakilerde kötülükler daha fazladır. Yine Müslümanlarda olan bütün iyilikler onların dışındakilere göre daha fazladır. Aynı şekilde başkalarına nispetle hadis ehli de manasını anlamadıkları hadisler hakkında konuşanların karşısındadır. Bu kimselerin

ilimsiz görüşler hakkında sıkıntıya girmesi ise bundan daha büyük ve daha fazladır.

İmam Ahmed *ne güzel söylemiştir:*

"Hadisin zayıfı bile re'yden (şahsi görüşten) daha üstündür."

Şeyh Ebu Amr b. es-Salâh, Ebül-Hasan el-Âmidî *tarafından malum medreseden çıkarılmıştı. Dedi ki:*

"Ondan daha faziletlisi görevi aldı."

Bununla beraber ***el-Amidî'****nin Kelam ve Felsefe ilimleriyle ondan daha fazla ilgilenecek vakti yoktu.* ***el-Amidî*** *Müslüman olarak onların en iyisi ve itikad bakımından en mükemmeli idi.*

Malumdur ki, hak veya batıl ve iman veya küfür olsun fark etmez, incelikli meseleler ancak zekâ ve fetanet ile anlaşılır. Bu yüzden imanı onların

imanından daha güzel olsa da, zekâ ve açıklamada bir kusuru olmuşsa çalışmaları takdir edilmez. *Onlar Allah Teala'nın şu ayette buyurduğu gibidirler:*

"Şüphesiz günahkârlar, *(dünyada)* ***iman edenlere gülerlerdi. Onlarla karşılaştıklarında kaş göz hareketiyle alay ederlerdi."*** *(Mutaffifin, 29-30)*

İlimsiz olarak bu kıyas yollarından bir şey elde edemeyip tagutlarını taklid ettiklerinde onlardan pek çoğu gerekli olan imanı kazanamaz ve zındık bir kâfir, bir münafık, cahil, sapık, saptırıcı ve inkarcı bir zalim olur. Rasullerin en büyük düşmanlarından ve milletin münafıkların-dan biri haline gelir ve haklarında şöyle buyurulan kimselerden olur:

"İşte biz böylece her peygamber için suçlulardan düşmanlar var ettik." *(Furkan, 31)*

Bazıları bundan dolayı iman eder, bazdan için ise bu nifak olur. Eğer nifak meydana gelirse, o kişi ya dinin aslından veya bazı hükümlerinden çıkarak kâfir olur. Ya nifaktan, ya da küfürden dolayı dinden çıkar. Genelde bu böyle olur. Özellikle cahillik, küfür ve nifakın çok olduğu bölgelerde bu kimselerin cehalet, zulüm, yalan, küfür, nifak ve saptırıcılıkları anlatılamayacak kadar hayret vericidir.

Gizli kalmış sözler olsa da şöyle denilmiştir: *Şüphesiz bunda hata eden sapmıştır. Ona karşı sahibinin tekfir edildiği delil ileri sürülmemiştir. Ancak onlardan bazısı Müslümanların özel veya genelinin bildiği İslam dininin açık meselelerinde bu duruma düşerler. Hatta Yahudiler, Hıristiyanlar ve müşrikler bile Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile gönderileni ve ona muhalefet edenin kâfir olacağını bilirler. Mesela; yalnız Allah'a ibadet*

edilmesinin, ona ortak koşulmamasının emredildiğini, Allah'tan başka meleklerden, peygamberlerden veya başkalarından bir kimseye ibadet etmenin yasaklandığını bilirler Şüphesiz bu İslam'ın en açık hükümlerindendir.

Yahudi, Hıristiyan ve müşriklere düşmanlık etmenin emredilmesi de hayâsızlığın, faizin, sarhoş edici içkilerin ve kumarın haram kılınması gibi şeyler de böyledir.

Sonra onların önderlerinden çoğunun bu tür durumlara düştüğünü görürsün. Onlar bunları yapmakla dinden çıkarlar.

Eğer İslam'dan dönen Akra ve Uyeyne kabilelerinin reisleri gibi, bundan tevbe etmiş ve dönmüş olsalar da, onlardan nifakla ve kalbinde hastalık bulunmakla itham edilenler olduğu gibi, durumları böyle olmayanlar da vardır. Bu önderlerden çoğunun bazen İslam'dan açıkça

irtidad edip sonra tekrar İslam'a döndüğünü görürsün.

Ancak İslam'a kalbindeki hastalık ve nifakla beraber döner. Üçüncü bir durum daha vardır ki, onda iman nifaka galip gelebilir. Fakat nifaktan selamette olan çok azdır. Onlardan bu şekilde anlatılanlar meşhurdur.

***İbn Kuteybe** (Te'vîlu) **Muhtelifi'l-Hadîs** adlı kitabının başında bunlardan bahsetmiştir.*

***Ebu'l-Hasan el-Eş'arî, Kadı Ebu Bekir el-Bakıllânî, Ebu Abdullah eş-Şehristânî** ve diğer Makâlât sahipleri de bu konulardan söz etmişlerdir.*

*Onların müşriklerin dini ile ilgili eserleri ile İslam'dan irtidada dair yaptıkları tasnifleri vardır. Nitekim **er-Râzî** yddızlara ibadet etmeye dair bir kitap yazmıştır.*

Bunun güzelliğine ve faydası olduğuna dair çeşitli deliller getirmiş ve yıldızlara ibadet etmeye teşvik etmiştir.

Hâlbuki yıldızlara tapmak Müslümanların ittifakı ile İslam'dan çıkmaktır. İslam'a dönmüş olsa da öğrenilmesi emredilen ilimler, ameller ve ahlaklar Allah'ın azabından kurtulmak ve ahiret nimetlerine ulaşmak için yeterli değildir.

Allah Teala şöyle buyuruyor:

"Allah'a iftira eden ya da O'nun ayetlerini yalanlayandan daha zalimi kimdir! Onların kitaptaki nasipleri kendilerine erişecektir." *(A'raf, 37)*

"Peygamberleri onlara apaçık bilgiler getirince, onlar kendilerinde bulunan *(beşeri)* ***bilgiye güvendiler*** *(onu alaya aldılar)*. ***Alaya aldıkları şey***

kendilerini boğuverdi. Artık o çetin azabımızı gördükleri zaman:

"Allah'a inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri inkâr ettik," derler.

Fakat azabımızı gördükleri zaman imanları kendilerine bir fayda vermeyecektir. Allah 'm kulları hakkında süregelen âdeti budur. İşte o zaman kâfirler hüsrana uğrayacaklardır." *(Mü'min, 83-85)*

Allah azze ve celle burada da A'raf suresindekinin aynısını haber veriyor. Rasullerin getirdiklerinden yüz çevirenlere, Allah'tan gelecek zararı gördüklerinde Allah'ın tek olduğunu kabul etmeleri ve şirkten uzaklaşmaları fayda sağlamaz.

Aynı şekilde Firavun'un durumunu da bildiriyor. O tevhidi ve risaleti inkar etmişti. Boğulacağını anlayınca şöyle dedi:

"Gerçekten, İsrailoğullarının inandığı İlah'dan başka ilah olmadığına ben de iman ettim." *(Yunus, 90)*

Allah Teala şöyle buyurmuştur:

"Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Ademoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' *(Onlar da)*, ***'Evet*** *(buna)* ***şahit olduk,'dediler. Yahut 'Daha önce babalarımız Allah'a ortak koştu, biz de onlardan sonra gelen bir nesildik*** *(onların izinden gittik)*. ***Bâtıl işleyenlerin yüzünden bizi helak edecek misin?' dememeniz için*** *(böyle yaptık) " (A'raf, 172-173)*

Kur'an'da rasullerin yalnızca Allah'a ibadet edip O'na şirk koşmamayı emrettikleri ve O'nun dışındaki mahlûklardan birine ibadeti yasakladıkları, saadet ehlinin tevhid ehli olduğu ve şekavet ehlinin ise şirk koşanlar olduğu açıklanmaktadır.

Şirk koşanların rasullere iman etmedikleri de haber verilir ki, bundan tevhidin ve rasullere iman etmenin gerekli iki şart olduğu anlaşılır. Aynı şekilde ahiret gününe iman etmek de bir üçüncü şarttır.

Bunlar Allah Teala'nın şu ayetinde bir araya gelmiştir:

"Ayetlerimizi yalanlayanların ve ahiret gününe inanmayanların arzularına uyma, Onlar Rablerine eşler tutuyorlar." *(Enam, 150)*

Kur'an'ın başka yerlerinde risaletin bütün Âdemoğullarını kapsadığı haber veriliyor. Bunda da Allah'ın bir olduğuna, Peygamberlere ve ahiret gününe iman etmek şeklinde üç esas vardır. Bu yüzden Allah azze ve celle şöyle buyurmaktadır:

"Böylece biz her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. *(Bunlar****)*** ***Aldatmak için birbirlerine süslü sözler fısıldarlar. Rabbin dileseydi onu da yapamazlardı. Artık onları uydurdukları şeylerle baş başa bırak. Ahirete inanmayanların kalpleri ona*** *(süslü söze)* ***kansın, ondan hoşlansınlar ve işledikleri suçu işlemeye devam etsinler diye*** *(böyle yaparlar)****."*** *(Enam, 112-113)*

Bütün peygamberlerin düşmanları olduğu, insan ve cin şeytanlarının birbirlerine süslü sözler fısıldadıkları haber veriliyor. Yaldızlı yani

süslü, aldatıcı sözler. Kandırırlar yani hakkı gizlerler. Bu meselede öncekilerden veya sonrakilerden Rasullerin getirdiklerine muhalif olan her söz ve her fiil kastedilmiştir.

Sonra şöyle buyurulmuştur:

***"Ahirete inanmayanların kalpleri ona** (süslü söze) **kansın, ondan hoşlansınlar ve işledikleri suçu işlemeye devam etsinler diye** (böyle yaparlar)."* *(Enam, 113)*

Bu ayetten anlaşılıyor ki, rasullere muhalefet etmek ve ahirete inanmamak bu iki şartı terk etmek demektir.

Kim ahirete iman etmemişse düşmanlarının süslü sözlerine kanmış ve rasullere muhalefet etmiştir. Nitekim bu durum, kâfirler ve bu ümmet ile diğerlerindeki münafıklarda mevcuttur. Bu yüzden Allah azze ve celle şöyle buyurmuştur:

"Gerçekten onlara, inanan bir toplum için yol gösterici ve rahmet olarak, ilim üzere açıkladığımız bir kitap getirdik. *(Fakat onlar)* ***Onun tevilinden başka bir şey beklemiyorlar. Te'vili geldiği*** *(haber verdiği şeyler ortaya çıktığı)* ***gün, önceden onu unutmuş olanlar şöyle derler: Doğrusu Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler."*** *(A'raf, 52-53)*

Onların Kitab'ı terk ettikleri haber veriliyor ki o da risalettir. Onlar şöyle derler:

Onun te'vili - yani onun haber verdikleri - gelince rasuller Rabbimizden gerçeği getirmişler."

Bu, Allah Teala'nın şu sözü gibidir:

"Kim de beni anmaktan yüz çevirirse, şüphesiz onun sıkıntılı bir hayatı olacak ve biz onu, kıyamet günü

kör olarak hasredeceğiz. O: Rabbim! Beni niçin kör olarak hasrettin? Oysa ben, hakikaten görür idim! der." *(Taha, 124-125)*

Bu ayette Allah'ın ayetlerine tabi olmayı terk edenlerin başlarına gelecek şeyler haber verilmektedir.

Nitekim saadetin ve azaptan kurtuluşun sadece Allah'a ibadet etmek, ona şirk koşmamak, rasullerine ve ahiret gününe inanmak ve salih amelde bulunmak olduğu açıklanmıştır.

Hâlbuki bu meseleler onların hikmetlerinden değildir. Sadece Allah'a ibadet etmeyi, O'na ortak koşmamayı emretmezler, mahlûklara kulluğu yasaklamazlar, hatta âlemdeki bütün şirkler onların benzerlerinin görüşlerinden ortaya çıkmıştır. Onlar şirki emreder ve şirk koşarlar. Onlardan şirki emretmeyen ve yasaklamayanlar da vardır.

Bilakis bunlar onların yaptıklarını kabul ederler. Muvahhidleri ise tercih etmezler. Çünkü onlar müşrikleri tercih etmişlerdir.

Bunu iyi düşün. *Çünkü bu gerçekten faydalıdır. Nitekim onların yddızlara, meleklere, peygamberlerin ve başkalarının ruhlarına ibadet etmeye dair yazdıkları eserleri gördüm. Bu, şirkin aslıdır. Onlar tevhide çağırıldıkları zaman onların tevhidi sadece dil iledir, ibadet ve amel ile değildir. Rasullerin getirdiği tevhidi kabul etmek, dini ve ibadeti Allah'a halis kılarak ona hiçbir şeyi ortak koşmamak zorunludur ve bu, onların bilmediği bir şeydir.*

Onların davet ettikleri tevhid ise isim ve sıfatların hakikatlerini iptal etmeyi gerektirmektedir. Bu, küfür ve sapıklıktır ve şirkin en büyük sebeplerindendir. Şayet konuşma ve sözde de Tevhid ehli olsalardı, Allah'ı, kendisinin ve rasullerin vasıfladığı şekilde

vasıflarlar böylece amel boyutunda olmasa da tevhidi dile getirmiş olurlardı.

Ancak bu mutluluk ve kurtuluş için yeterli değildir. Bilakis Allah'tan başkasına değil, yalnızca Allah'a ibadet etmek gerekmektedir. Bu, ***"Lâ ilahe illallah / Allah'tan başka ibadete layık ilah yoktur,"*** *kelimesinin anlamıdır. Onlar dilleri ile bile Allah'ın bir olduğunu söylemezken ve sıfatları iptal ve inkar ederken nasıl kurtulabilirler?*

Eğer onlar için saadet ortaya çıkmıyor ve şekavetten kurtuluş hâsıl olmuyorsa, artık onların dayandığı bir temel yok demektir. Yapmakla emrolundukları ahlaki uygulamaları, salih amelleri ve siyasetle ilgili işleri de yapmazlar. Allah Teala'nın şu sözü onların bu durumlarını ne güzel anlatıyor:

"Onlar, dünya hayatının görünen yüzünü bilirler. Ahiretten ise onlar tamamen gafildirler." *(Rum, 7)*

Allah her şey için bir kader belirlemiştir.

Bir topluluk zeki ve fetanetli olsa da, zahid ve ahlaklı yaşasa da daha önce geçen esaslar onlarda bulunmadıkça onlar saadete ulaşamaz ve azaptan kurtulamazlar. Zekâ kuvveti beden ve irade kuvveti gibidir. Bu esaslar olmaksızın kendisine ilmî ve iradî faziletler verilen kimse, bu esaslar olmaksızın cismine ve bedenine kuvvet verilen kimseye benzer. Görüş ve ilim sahipleri de sultanlar ve idareciler gibidirler. ***Bütün bu özellikler Allah'a şirk koşmaksızın sadece O'na ibadet etmedikçe, rasullerine ve ahiret gününe inanmadıkça fayda vermez.***

Böyle olduğu için Allah azze ve celle idarecilerden ve ilim sahiplerinden rasullere karşı gelenleri ve onlara uyanları Kitabı'nın farklı yerlerinde zikretmiştir. Şu ayetlerde olduğu gibi, Firavunu, Allah kendisine sultanlık verdiğinde İbrahim Aleyhisselama karşı bununla delil getireni, Nuh, Âd ve diğer peygamberlerin kavimlerinin ileri gelenlerini ve âlimlerinin sözlerini zikretmiştir:

"Peygamberleri onlara apaçık bilgiler getirince, onlar kendilerinde bulunan *(beşeri)* ***bilgiye güvendiler*** *(onu alaya aldılar)****."*** *(Mu'min, 83)*

"İnkâr edenler dışında, hiç kimse Allah'ın âyetleri hakkında tartışmaz." *Mu'min, 4)*

"Bâtılı hakkın yerine koymak için mücadele etmişlerdi." *(Mu'min, 5)*

"Kendilerine gelmiş hiçbir delil olmadığı halde Allah'ın âyetleri hakkında mücadele edenler, gerek Allah'ın yanında, gerekse iman edenlerin yanında büyük bir nefretle karşılanırlar." *(Mu'min, 35)*

*Bu ayette geçen **"Sultan / kendilerine gelmiş delil"** ile Allah katından inen vahiy kastedilmiştir. Nitekim Mü'min suresinde rasullere muhalefet eden idarecilerin ve âlimlerin mücadeleleri ibret verici şekilde anlatılmaktadır. Mesela şu ayetler bu şekildedir:*

"Kendilerine gelmiş kesin bir delil olmaksızın, Allah'ın âyetleri hakkında münakaşa edenler var ya, hiç şüphe yok ki, onların kalplerinde, asla yetişemeyecekleri bir büyüklük hevesinden başka bir şey yoktur." *(Mu'min, 56)*

"Allah'ın âyetleri hakkında tartışanlara bakmadın mı?

Nasıl döndürülüyorlar *(onu tasdike yanaşmıyorlar)* ***/ Onlar, Kitab'ı ve peygamberlerimize gönderdiklerimizi yalanlayanlardır. Onlar yakında*** *(gerçeği)* ***anlayacaklar!***

O zaman boyunlarında demir halkalar ve zincirlerle sürüklenecekler, önce kaynar suda, sonra da ateşte yakılacaklardır. Sonra onlara:

Allah'ı bırakıp da koştuğunuz ortaklar nerede?' denilecek. O Allah'tan başka *(taptıklarınız)*. ***Onlar da:***

'Bizden uzaklaştılar, zaten biz önceleri hiçbir şeye tapmıyorduk,' diyecekler. İşte Allah kâfirleri böyle şaşırtır. Bu, sizin yeryüzünde haksız

olarak şımarmanızdan ve aşırı derecede sevinip böbürlenmenizden dolayıdır."*(Mu'min, 69-75)*

Aynı şekilde En'am ve A'raf suresi ile Mekkî surelerin tamamı ve Medenî surelerin bir kısmı o kimselere hitap etmekte, aralarında mukayeseler yapmakta, misaller vermekte, peygamberlerin ve onlara uyanların kıssalarını anlatmaktadır. Bu yüzden Allah Teala şöyle buyurmuştur:

"Andolsun ki, onlara size vermediğimiz kudret ve serveti bahsetmiştik. Kendilerine kulaklar, gözler ve kalpler vermiştik. Fakat kulakları, sözleri ve kalpleri kendilerine bir fayda vermedi. Zira bile bile Allah 'ın ayetlerini inkâr ediyorlardı. Alay edip durdukları şey kendilerini kuşatıverdi." *(Ahkaf, 26)*

Onlara kudret ve servet verildiği halde Allah'ın ayetlerini ve risaleti inkâr ettikleri için bunun onlara fayda vermediği bildirilmektedir.

Bu yüzden ***İbnu'ş-Şeyh el-Fakih el-Hadarî*** *bana zamanındaki* ***Hanefilerin şeyhi olan*** *babasının şöyle dediğini haber verdi:*

"Buhara fakihleri ***İbn Sina*** *hakkında şöyle derlerdi:*

"Onlar, kuvvet ve yeryüzündeki eserleri yönünden bunlardan daha da üstündüler." *(Mü'min. 21)*

Kuvvet, idrak ve nazariye kuvveti ve amelî hareket gücüdür. Diğer bir ayette de şöyle buyurulmuştur:

"Öncekiler bunlardan daha çoktular, kuvvetçe ve yeryüzündeki eserleri bakımından da daha sağlam idiler." *(Mü'min, 82)*

Onların kemmiyet ve keyfiyyet bakımından üstünlükleri, kendileri ve yeryüzündeki eserleri bakımından daha kuvvetli oldukları haber verilmektedir.

Allah azze ve celle rasullere muhalefet eden idareci ve ilim sahiplerinden bu önderlere tabi olanlar hakkında şöyle buyuruyor:

"Yüzleri ateşte evirilip çevrildiği gün: "Eyvah bize! Keşke Allah'a itaat etseydik, Peygamber'e de itaat etseydik!"derler. Ey Rabbimiz! Biz reislerimize ve büyüklerimize uyduk da onlar bizi yoldan çıkardılar, derler. Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver ve onları büyük bir lanetle rahmetinden uzaklaştır." *(Ahzab, 66-68)*

"(Kâfirler) ***ateşin içinde birbirleriyle çekişirlerken zayıf olanlar, o büyüklük taslayanlara: "Biz size uymuştuk. Şimdi***

ateşin birazını bizden uzaklaştırabilir misiniz?" derler." *(Mü'min, 47)*

Bunun misalleri Kur'an'da çoktur. Rasullerin düşmanlarının sözlerinin, yaptıklarının, idrak ve hareket güçlerinin rasullere muhalefet sebebiyle kendilerine yarar sağlamadığı zikredilir.

Nitekim Allah azze ve celle nifak ve sapıklıktan dolayı rasullere uymaktan yüz çeviren âlimleri, abidleri ve yöneticileri şöyle zikretmektedir:

"Ey İman Edenler! *(İyi bilin ki)* ***Hahamlardan ve rahiplerden birçoğu insanların mallarını haksız şekilde yerler ve*** *(insanları)* ***Allah yolundan engellerler. Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar var ya, işte onlara can yakıcı bir azabı müjdele!"*** *(Tevbe, 34)*

Bu ayette geçen ***"Yesuddûne kelimesi"*** *şu anlama gelir:*

Allah azze ve celle'nin şu ayetinde olduğu gibi, sade sudûden yüz çevirmek demektir:

"Onlara: Allah'ın indirdiğine *(Kitab'a)* ***ve Rasul'e gelin*** *(onlara başvuralım)****, denildiği zaman, münafıkların senden iyice uzaklaştıklarını görürsün."*** *(Nisa, 61)*

Yüz çevirmek ve başkasına da engel olmak şeklindeki bu iki sıfat, şu ayette olduğu gibi onlar hakkında kullanılmıştır:

"Kendilerine Kitap'tan nasip verilenleri görmedin mi? Putlara ve bâtıla *(ilahlara)* ***inanıyorlar, sonra da kâfirler için: 'Bunlar, Allah'a iman edenlerden daha doğru yoldadır,' diyorlar."*** *(Nisa, 51)*

Sahîhayn'*deki bir rivayete göre* ***Ebu Musa*** *Radıyallahu Anhu Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:*

"Kur'an okuyan mü'min turunca / portakala benzer. Hem tadı, hem de kokusu güzeldir. Kur'an okumayan mü'min ise hurma gibidir. Tadı güzel fakat kokusu yoktur. Kur'an okuyan münafık reyhan gibidir. Koku-güzeldir ama tadı acıdır. Kur'an okumayan münafık ise Ebu Cehil karpuzu gibidir. Hem tadı acıdır, hem de kokusu yoktur." [7]

Hadiste Kur'an okuyan mü'min ile münafığın durumu açıklanmıştır. Öncekilerin ve sonrakilerin saadeti rasullere tabi olmaya bağlı olduğuna göre, buna en layık olanlar rasullerin

---

[7] (Buhârî, Et'ime 30; Müslim, Musâfirîn 243.)

yollarını en iyi bilenler ve onlara en iyi şekilde uyanlardır.

Sözleriyle ve fiilleriyle onlara tabi olan âlimler her zaman ve mekânda saadet ehlidirler. İşte onlar her milletin kurtuluş taifesidir. Onlar bu ümmet içinde sünnet ve hadis ehlinden olanlardır. Rasul onlar için açık bir tebliğcidir ve onlar da bu tebliği açık şekilde insanlara ulaştırırlar.

Rasullerin sonuncusu Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e onların ellerindeki kitabı tasdik eden ve onu gözeten Kur'an nazil oldu. O kitap bütün kitaplar üzerine güvenilir idi. Hz. Peygamber en açık ve mükemmel şekilde onu tebliğ etti.

Hz. Peygamber Allah'ın kullarına karşı nasihatçi, mü'minlere karşı pek şefkatli ve merhametli idi. Risaleti tebliğ etti, emaneti yerine getirdi ve Allah yolunda hakkıyla cihad

etti. Kendisine ölüm gelinceye kadar Allah'a kulluk etmeye devam etti.

İnsanlar içinde en mesut, en büyük nimet sahibi ve derecesi en yüksek olanlar, Hz. Peygamber'e bilgi bakımından en yakın olanlar ve amel olarak ona en güzel uyanlardır.

Allah subhanehu ve Teala her şeyi en iyi bilendir. "[8]

[8] Şeyhul-İslam İbn-i Teymiyye,Mecmuul fetava c.9.

HADİS İLMİ HAKKINDA BAZI SORULAR VE CEVAPLARI

Bismillahirrahmanirrahim

Hamd yalnız Allah içindir.

Salat ve selam kendisinden sonra peygamber gelmeyecek olan Hz. Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem üzerinedir.

Soruları soran kişi şöyle dedi:

"Hamd, âlemlerin rabbi olan Allah içindir.

Ey hadis ilminde kendisine güvenilen ve seçilmiş Nebî Mustafa Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in hadislerini rivayet eden kişi!

Sen Müslümanlar için kendisiyle yol bulunan büyük bir dağ gibisin ve haberleri sıralayıp saydın.

İşte şunlar zorlandığım meseleler!

Bunların açıklamalarını yapın ey haberlerin nakledicileri!

Bana bazı meseleler zor gelirse, bu işin uzmanlarından yardım isterim. Nitekim bu konu ile ilgili haberler, rivayetler gelmiştir.

Size sorulan bu meseleleri beyan ettiğiniz zaman, sizin için Hz. Peygamber'in sünnetleriyle amel edenlerin aldığı kadar sevap vardır ey basiret sahipleri!

Sormak istediğim meselelerin **birincisi** şudur:

Nebevi hadisin tarifi nedir?

O Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ömrü boyunca söyledikleri midir, peygamberlikten sonra söyledikleri midir, yoksa sadece teşri (kanun) için söyledikleri midir?

İkincisi: Tek hadis ne demektir? O bir sure, bir ayet veya bir cümle gibi midir?

Üçüncüsü: Sahih olduğu zaman hadisin tasdik edilmesi gerekir mi?

Dördüncüsü: Hadisin sahih, hasen ve zayıf şeklinde taksim edilmesi doğru mudur?

Yoksa hadisler sonradan mı bu şekilde taksim edilmiştir?

Beşincisi: Lafzı ve manası dışında ziyadesiz ve noksansız olarak tekrar edilen (mükerrer) hadis nedir?

Böyle hadisler Kur'an-ı Kerim'-deki tekrar edilen kıssalar gibi midir?

Altıncısı: Sahîhu'l-Buhârî'de ne kadar mükerrer hadis vardır?

Bu kitaptaki tekrarsız hadislerin sayısı kaçtır?

Müslim'in rivayet edip **Buhârî'**nin rivayet etmediği hadislerin sayısı ne kadardır?

Her ikisinin ittifakla rivayet ettikleri ve her birinin diğerinden ayrı olarak rivayet ettiği kaç hadis vardır?

El Cevab :

"**Hamd âlemlerin rabbi olan Allah içindir.**

Nebevi Hadis, Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den nakledilen, O'nun nübüvvetinden sonra söylemiş olduğu sözleri, yapmış olduğu fiilleri ve ikrarlarıdır. O'nun sünneti bu üç açıdan sabit olur. Ondan nakledilen haberleri kabul etmek gerekir. Eğer bu haberler vacip, haram veya mubah kılma gibi teşri hususunda ise bunlara uymak vaciptir. Zira peygamberlerin nübüvvetine delalet eden ayetler onların Allah azze ve celle adına verdikleri haberler hususunda masum

olduklarını, bu hususta sadece hakkı bildireceklerini göstermektedir. Bu, nübüvvetin anlamıdır ve Allah'ın insanlara bildirmek üzere ona verdiği gabya ait bilgileri de ihtiva eder. Rasul, insanları İslam'a davet etmek ve Rabbinin risaletini onlara ulaştırmakla görevlidir.

Bunun için her rasul nebidir, fakat şu ayette olduğu gibi irsal (gönderme) ile vasıflanmış olsa da her nebi rasul değildir:

"Senden önce gönderdiğimiz hiçbir rasul ve nebi yoktur ki, bir şeyi arzuladığı zaman, şeytan onun arzusuna vesvese karıştırmamış olsun. Fakat Allah, şeytanın attığını derhal iptal eder, sonra da kendi ayetlerini sağlamlaştırır. Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." *(Hacc, 52)*

Müslümanlar, Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in tebliğine batıl bir şeyin karışmadığı hususunda ittifak etmişlerdir.

"Onun dilinden, Allah'ın kaldırdığı şeytanın vesvesesi çıkmamıştır," demekle

"Onun dilinden Allah'ın nesh ettikleri sadır olmuştur," demek arasında fark yoktur.

Her iki durumda'da Allah, şeytanın O'nun tebliğine karıştırmak istediği şeyleri kaldırmış ve ayetlerini sağlamlaştırmıştır. Allah bilendir, hikmet sahibidir. Bunun için Hz. Peygamberin söylediği her şey gerçektir.

Nitekim rivayet edildiğine göre, **Abdullah b. Amr** radıyallahu anhuma Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den işittiklerini yazardı. Sahabilerden bazıları ona:

"Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem öfkeli iken de konuşuyor. Bundan dolayı ondan her işittiğini yazma!" dediler.

O da bunu Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e haber verince, Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

"Yaz! Nefsim elinde olana yemin ederim ki - mübarek dudaklarını kastederek - bu ikisi arasından haktan başka bir şey çıkmaz." [9]

Ebu Hureyre Radıyallahu Anhu'nun şöyle dediği sabit olmuştur:

"Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabından **Abdullah b. Amr** dışında hiç kimse, benim ezberlediğim kadar hadis ezberlememiştir. Zira Abdullah hadisleri hem ezberliyor, hem de

---

[9] Ebu Davud, İlm 3; Ahmed b. Hanbel, II, 162, 192. Elbânî hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Bkz. Elbânî, Silsiletu'l-Ahâdîsi's-Sahîha, IV, 106.

yazıyordu. Ben ise sadece ezberliyor, ezberlediklerimi yazmıyordum." [10]

Abdullah b. Amr b. el-Âs Radıyallahu Anhuma'nın evinde, onun Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den işittiklerini yazdığı bir nüsha bulunuyordu. Bu yüzden bazı insanlar **Amr b. Şuayb** - babası **Şuayb** - dedesi isnadıyla gelen rivayetlerin bu nüshadan yapıldığını söylediler ve bu rivayetleri eleştirdiler. **Şuayb, Şuayb b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. el-Âs**'tır.

Eğer, hadisin isnadında geçen **Şuayb**'ın dedesinden kasıt küçük dedesi **Muhammed** ise, **Muhammed**'in Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'le görüşmemesi nedeni ile bu rivayetlerin mürsel olduğu söylenmiştir. Eğer dedesi ile kastedilen büyük dedesi ise bu sefer de bu

---

[10] Ahmed b. Hanbel, II, 403.

hadislerin isnadı munkatı (kopuk) olmaktadır. Çünkü **Şuayb** büyük dedesi ile görüşmemiştir.

Alimlerin çoğunluğu, **Amr b. Şuayb** - babası - dedesi isnadıyla gelen rivayetleri, **Şuayb**'dan **Malik b. Enes, Süfyan b. Uyeyne** gibi güvenilir ravilerin rivayet etmesi şartı ile delil olarak almışlardır.

Şafiî, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye ve diğer bazı âlimler şöyle demişlerdir:

"Şuayb'ın dedesi ile kastedilen Abdullah b. Amr Radıyallahu Anhu'dır. Zira rivayetlerde onun ismi açıkça zikredilir ve Muhammed onunla görüşmüştür."

Ayrıca, *"Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in zamanında yazıldığı söylenen bu nüshada, o dönemde yazıldığını destekleyen bir delil bulunursa bu, onun sıhhatini gösterir. Bu yüzden* ***Amr b. Şuayb*** *nüshasındaki fıkhî hadislerle*

âlimlerin çoğunluğu ihticacta bulunmuştur," denilmiştir.

Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in hadisi ile kastedilen mutlak olarak nübüvvetten sonra söyledikleri ve yaptıklarıdır. Zira ikrar ettiği fiilleri, özellikle de bize tabi olmamızı emrettiği fiilleri hüccettir. Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in:

"Ben nasıl namaz kılıyorsam siz de öyle kılın" [11] ve

"Hac menasiklerinizi benden alın,"[12]

şeklindeki sözleri bu duruma işaret etmektedir.

Aynı şekilde, Hz. Peygamber'e özel olduğuna dair bir delil bulunmadığı sürece, Allah'ın O'na helal kıldıkları bu ümmete de

---

[11] Buhârî, Ezan 18; Ahmed b. Hanbel, V, 53
[12] Müslim, Hacc 310

helaldir. Bu yüzden Allah Teala şöyle buyurmuştur:

"(Rasulüm!) **Hani Allah'ın nimet verdiği, senin de kendisine iyilik ettiğin kimseye:**

"Eşini yanında tut, Allah'tan kork!" diyordun.

Allah'ın açığa çıkaracağı şeyi, insanlardan çekinerek içinde gizliyordun. Oysa asıl korkmana lâyık olan Allah'tır. Zeyd, o kadından ilişiğini kesince biz onu sana nikahladık ki, evlâtlıkları, karılarıyla ilişkilerini kestiklerinde müminlere (o kadınlarla evlenmek isterlerse) **bir güçlük olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir."** *(Ahzab, 37)*

Rasulullah'a kendisini hibe eden kadının O'na helal kılındığı şu ayetle bildirilmiştir:

"Peygamber kendisiyle evlenmek istediği takdirde, kendisini peygambere hibe eden mü'min kadını, diğer müminlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere (helâl kıldık)**."** *(Ahzab, 50)*

Bu yüzden Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e bir iş hakkında sorulduğu zaman, Allah Rasulü soran kimseye yaptığının mubah olduğunu açıklıyordu. Kendisine; **"Allah senin geçmiş gelecek günahlarını bağışlamıştır** (yani günahlardan korumuştur)**"** denildiğinde ise:

"Ben Allah'tan en çok korkanınız ve O'nun emir ve yasaklarını en iyi bileninizim" buyuruyordu.[13]

---

[13] Müslim, Siyam 79. Hadisin Müslim'deki lafzı şu şekildedir: "Vallahi ben Allah'tan en çok korkanınız, Allah'ı en iyi bileniniz ve O'ndan en çok sakınanınız olmayı ümit ediyorum."

Hadis kavramının içine, sahabilerin yaptıkları ile Allah Rasulü'nün onların yaptıklarından karşı çıkmadıkları ve onayladıkları da girer. Onların adet olarak yapmakta oldukları mudarebeyi,[14] **Aişe** Radıyallahu Anha'nın kız çocuklarıyla oynamasını, bayramlarda iki cariyenin şarkı söylemesini ve Habeşlilerin Mescitte harbelerle oyun oynamalarını ikrar etmesi ve bunların yapılmasına karşı çıkmaması böyledir. Sahabilerin keler yemelerini onaylaması ondan sahih olarak gelmişse bu, keler yemenin haram olmadığını gösterir. Bütün bunlar hadis kavramının içine girer. Bununla da hadis ilmi kastedilmektedir. Şüphesiz bu da ancak Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in dinde delil olan sözleri, fiilleri ve ikrarlarıdır.

---

[14] **Mudarebe:** Bir taraftan sermaye, diğer taraftan da emek olmak üzere akdedilen bir tür ortaklıktır.

Hadis kavramının içine, Hz. Peygamber'in Hira mağarasında ibadete çekilmesi, düzgün ve ahlaklı yaşantısı gibi nübüvvetten önceki bazı haberler ve peygamberlikten önceki sîreti de dâhil olmaktadır. Zira peygamberlikten önceki üstün ahlakı ve güzel fiilleri istifade edilecek durumlardır. **Hatice** Radıyallahu Anha'nın;

"Vallahi Allah seni asla üzmez. Şüphesiz sen akrabalık bağlarını gözetirsin. İşlerini görmekten âciz olanların işlerini yaparsın. Fakirlere yardım edersin, onlara kimsenin kazandıramayacağını kazandırırsın. Misafiri ağırlarsın. Hak yolunda meydana gelen hadiselerde halka yardım edersin," demesi, okuma yazma bilmeyen bir ümmî olduğunun bilinmesi, doğruluk ve emanet gibi hasletlerle tanınması ve buna benzer şeyler

O'nun peygamberliğinin doğruluğunu gösteren delillerdir.

Nübüvvet delilleri olarak bunlardan faydalanılır. Bundan dolayı bu örnekler siret kitaplarında zikredildiği gibi, nesebi, akrabaları ve diğer halleri de zikredilmiştir. Yine bunlar da hadis kavramına dâhil olmaktadır.

O'nun haberleri tefsir, siyer ve megâzî kitapları ile hadis kitaplarında bulunmaktadır. Hadis kitapları her ne kadar nübüvvetten önceki bazı olaylara yer verse de, bu kitaplar daha çok O'nun nübüvvetinden sonraki olayları ihtiva eder. Nübüvvetten önceki fiilleri ise onlardan hüküm çıkarılması için zikredilmemiştir. Hatta Müslümanlar, nübüvvetten sonrası ile ilgili O'ndan gelen bilgileri tasdik etmenin ve onlarla amel etmenin kullara farz kılındığında icma etmişlerdir.

Bu yüzden, Cuma namazını ve cemaatle namazı terk ederek dağda bir köşede inzivaya çekilen kişi, Cuma ve cemaate katılmayıp Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in nübüvvetten önce Hira mağarasında ibadete çekilmesine uyduğunu iddia ederse ya da Allah'ın, Rasulüne emrettiği ibadetleri terk ederek Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in nübüvvetten önce yaptıklarına uyarsa yanlış yapmış olur.

Zira Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem Allah azze ve celle onu nübüvvet ile şereflendirdikten sonra, mağarada inzivaya çekilmek gibi şeyleri yapmamıştır. Nitekim nübüvvetten sonra Mekke'de on küsur sene kalmış, hicretten sonra Umretu'l-Kaza'ya, Fetih Gazvesi'ne ve Umretu'l-Cir'ane'ye gitmiş, Hira'ya hiç gitmemiştir.

Aynı şekilde sahabilerinden hiçbirisi de ondan sonra Hira mağarasına gitmemiş, Cuma'yı ve cemaati terk edip bir köşeye çekilmemiştir.

Onlardan hiçbiri sonradan gelenlerden bazılarının yaptığı gibi kırk gün halvete çekilmemiş, bilakis onlar beş vakit farz namazla birlikte diğer farz ve nafile namazları kılarak, oruç tutarak, mescitlerde itikâfa girerek, çeşitli zikirleri okuyarak, dua ederek, Kur'an okuyarak ve cihad yaparak Allah'a kulluk etmişlerdir.

Sorudaki; **"Ömrü boyunca söyledikleri mi, nübüvvetten sonra söyledikleri mi, yoksa teşri için söylenenler mi?"** kısmına gelince;

Nübüvvetten sonra söylediği ve ikrar ettiği her şey, eğer nesh edilmemişse hüküm koymak içindir. Bu söyledikleri ve yaptıkları vacip, haram veya mubah gibi bir hüküm ifade eder. Buna onun tedavi amacı ile söyledikleri de dâhildir. Zira bunlar, bu ilaçlardan faydalanmanın mubah olmasını ifade eder ki, mubah da bir hükümdür. Nitekim müstehap kılması da bir hüküm

olmuştur. Bazı insanlar Allah Rasulünün tedavi konusunda söyledikleri ve yaptıklarının mubah, müstehap veya vacip hükümlerinden hangisini gerektirdiği konusunda tartışmışlardır.

Hakikatte, bunlardan haram, mekruh veya mubah olanları da, müstehap ya da vacip olanları da vardır.

Mesela; kişinin, ancak o şeyle hayatta kalacağını anladığında o ilacı kullanması ve zaruret halinde leş yemenin caiz olması böyledir. Dört imama ve âlimlerin çoğunluğuna göre böyle bir durumda bunları yapmak vaciptir. Nitekim **Mesruk** şöyle demiştir:

"Kim leş yemek mecburiyetinde kalır da, yemeyip ölürse cehenneme girer."

Bazen ateşli bir hastalık geçiren insanın yanında ilaç bulunmaz ve o insan ölür. Zayıfın beslenmesi ve bazen kan alınması gibi bilinen

tedavi şekilleri onun hayatta kalmasına yardımcı olabilir.

Neticede O'nun bütün sözlerinden dini konularda hüküm çıkarmak için istifade edilir.

Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem sahabilerin hurma ağaçlarını aşıladıklarını gördüğü zaman onlara:

"Bunu neden yapıyorsunuz?" diye sormuş. Sonra da:

"Ben bir tahminde bulundum. Bundan dolayı beni sorumlu tutmayın. Eğer size Allah adına bir şey söylersem onu alın. Zira ben Allah adına asla yalan söylemem," demiş ve:

"Sizler dünya işlerinizi daha iyi bilirsiniz. Ama dininizle ilgili olanları benden alın?" [15] buyurmuştur.

Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem onlara hurmaları aşılamayı yasaklamamıştı. Ancak onlar yasakladığını zannederek hata ettiler. Bu durum, beyaz iplik ile siyah iplik meselesinde hata eden kimsenin bundan kastedilenin gerçekten beyaz iplik ile siyah iplik olduğunu zannetmesine benzemektedir.

---

[15] Müslim, Fezâil 141

Hadisu'l-Vahid İle Kastedilen Nedir?

Hadisu'l-vahid ile **Ka'b b. Malik**'in tevbesi hadisesi, vahyin başlangıcı ve İlk hadislerinde olduğu gibi uzun bir hadis bile olsa, sahabinin sözlerinin birbirine bitişik olarak rivayet edilmesi kastedilmektedir. Şüphesiz onlardan her biri hadis diye isimlendirilir.

Yine; sahabenin rivayet ettiği hadis bir veya iki cümle veya bundan fazla olur da bunlar birbirine bitişik olarak gelirse ona da **hadisu'l-vahid** denir.

Şu hadisler bu ikinci kısma örnektir:

"Fatiha'sız namaz olmaz," [16]

"***Sulamada komşu daha çok hak sahibidir,***" [17]

---

[16] (Müslim, Salât 35)

"Sizden birinin abdesti bozulursa yeniden abdest alıncaya kadar Allah onun namazını kabul etmez" [18]

"Ameller ancak niyetlere göredir ve herkese ancak niyet ettiği şey vardır." [19]

Yine aynı şekilde;

"Birbirinizle ilişkinizi kesmeyin. Birbirinize sırt çevirmeyin. Birbirinize buğz ve haset etmeyin. Allah'ın kardeş kulları olun," [20]

hadisi ile deniz suyu hakkında:

---

[17] (Buhârî, Şuf'a 2)

[18] (Buhârî, Vüdu' 1; Müslim, Tahâre 2.) ve;

[19] (Buhârî, Bed'u'l-Vahy 1; Müslim, İmâre 155.)

[20] (Buhârî, Edeb 57; Müslim, Birr 30)

"Onun suyu temiz, ölüsü helaldir,"[21]

şeklinde söyledikleri de böyledir

Nitekim cinsler arasında farklılık vardır. Ancak şu hadiste olduğu gibi, geneli kapsayan bir emirde anlam müşterektir.

"Kişi, bir başkasının evlenmek için talip olduğu kimseye talip olamaz. Başka bir kişinin satışı üzerine satış yapamaz. Başkasının pazarlığı üzerine pazarlık yapamaz. Kadın, kendisi evlenmek için bir kadının kocasından boşanmasını

---

[21] (Ebu Davud, Tahâre 83; Tirmizî, Tahâre 52; Elbânî hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Bkz. Silsile'tu'l-Ahâdisi's-Sahiha, I, 479)

isteyemez. Şüphesiz ona takdir olunan şey ulaşır." [22]

Şüphesiz bu hadiste Müslümanın satışı üzerine satış yapmak ve nikâh konusunda rekabet etmek yasaklanmıştır.

Satışta pazarlık üzerine pazarlık yapma ve satış üstüne satış yapma yasağı da buna dâhildir. Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in pazarlığı yasaklaması, müşteriyi haram alış-veriş yapmaktan engellemek içindir.

Dünürlük üzerine dünürlük yapmak yasaklandığına göre, kadının bir başka kadının kocasından boşanmasını istemesi yasaklanma açısından daha şiddetli olur. Kadının, kendisi

---

[22] (Bir benzerini Müslim rivayet etmiştir. Bkz. Müslim, Nikâh 51)

evlenebilmek için bir başka kadının kocasından boşanmasını istemesinin yasaklanması, satış ve nikâh ile alakalandırılırsa, buradaki umumi yasak herkesi kapsar.

Yine;

"Allah kıyamet gününde üç kişiyle konuşmaz, onlara rahmet nazarı ile bakmaz ve onları temize çıkarmaz, onlar için can yakıcı bir azap vardır. Bunlar; zina eden ihtiyar, yalancı devlet reisi ve büyüklenen fakirdir," [23]

hadisinde, tehdide muhatap olan bu üç kimse, bu günahların sebeplerinin zayıf olması yönüyle müşterektirler. Zira ihtiyar kimsenin zina etmesindeki sebep zayıftır.

Yine devlet reisinin yalan söylemesinde de sebep zayıftır. Çünkü devlet başkanının yalan

---

[23] (Müslim, İmân 172)

söylemeye ihtiyacı yoktur. Fakir kimsenin kibirlenmesindeki sebep de zayıftır. Sebeplerinin zayıflığına rağmen söz konusu kimseler bu günahları işlerlerse, bu, hadiste bahsedilen tehdidi başkalarından daha fazla hak edecek bir kötülük işlediklerini gösterir.

Bir tek hadis cümlesinin, sadece aralarında uygunluk bulunan şeyleri kapsaması nadirdir. Birtakım tek hadislerdeki uygunluğu bazı insanlar anlayamasa da, birbirine bitişik sözler tek hadis olarak isimlendirilir.

Sahabenin bir sözü bitirip sonra başka bir sözü rivayet etmesine gelince; bunların arasını **"Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu ki"** diyerek ayırırsa veya ikisi arasında uzun bir ara verirse, bu, iki hadis olur.

Bu, insanlar, ikrarlar ve şahitlikler hakkındaki bir konuşma olabileceği gibi, nikâh akdi, alış-veriş, ikrar ve vakıf ile de alakalı olabilir. Eğer mutad bağlantı ile tek bir şey birbirine bağlanır ve cümle kesilirse, sonra uzun bir ara verilip öncekinin hükmünden farklı yeni bir cümleye başlanırsa bu, ikinci bir cümle olur. Tek hadis, bir cümle gibi değildir. Cümleler halinde olursa, bir sure gibi olmaz. Zira bir surenin bir kısmı diğer kısmından önce veya sonra nazil olmuştur. Bilakis bu, bir ayete veya Bakara suresinin başlarında münafıkların sıfatı hakkında nazil olan dört ayet, kâfirler hakkındaki iki ayet ve yine münafıkların sıfatı hakkındaki on küsur ayet gibi birbirine bağlı ayetlere benzer. Şu ayet buna örnektir:

"Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye sana

Kitab'ı hak ile indirdik; hainlerden yana olma" *(Nisa, 105)*

Zira Ubeyrık Oğulları kıssası sebebiyle nazil olan bu ayette konu birbirine bağlanarak tamamlanmıştır.

Nitekim hadis birden fazla kıssayı kapsasa da ona da tek hadis denilir. Eğer sahabe bunu birbirine bağlantılı olarak tek seferde naklederse, sahabenin sözü bağlamasına itibar edilerek o hadis tek hadis olur.

Cabir Radıyallahu Anhu'nun;

"Biz Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile beraberdik..." diyerek uzunca anlattığı rivayette Hz. Peygamber'in mucizelerinden bahsetmesi ve buna namaz gibi konuları da ilave etmesi tek hadise bir örnektir. Bu nedenle bu, tek hadis diye nitelendirilir.

Nitekim **Buhârî'**nin **Ebu Bekir** Radıyallahu Anhu'nun sadaka hakkındaki yazısında yaptığı gibi, uzun bir hadisi ravilerden biri bölerek birden fazla hadis haline getirebilir. **Eğer hadisin anlamı bozulmazsa, hadisi bu şekilde parçalara ayırmak caizdir.**

Hadis sahih olduğu zaman tasdik edilmesi gerekir mi?"

Sorudaki **"Hadis sahih olduğu zaman tasdik edilmesi gerekir mi?"** kısmına gelince; bunun cevabı şu şekildedir:

Şüphesiz sahih hadisin çeşitleri vardır. Tasdiklenmesi ile de iki şey kastedilir. Sahihler hadisler arasında,

"Kim benim adıma kasten yalan söylerse cehennemde oturacağı yeri hazırlasın,"[24] hadisi gibi **lafzı mütevatir** olanlar vardır.

Yine hadisler arasında;

- Hz. Peygamberin ahirette şefaat edeceğini bildiren,

---

[24] (Buhârî, İlm 38; Müslim, Zühd 72)

- Allah'ın kıyamet gününde görüleceğini (ru'yetullah) haber veren,

- Hz. Peygamber'e verilen Kevser Havuzu'ndan bahseden,

- Allah Rasulü'nün parmakları arasından su fışkırdığını anlatan hadisler gibi **anlamı mütevatir** olanlar da vardır.

Bu tür hadisler ilim ifade eder ve bunların doğruluğu kesindir. Zira ister lafzen mütevatir, ister manen mütevatir olsun, Müslümanlar bunları sahih kabul edip bunlarla amel etmişlerdir.

Ceninin diyeti hadisi, şüfa (öncelik hakkı) hadisleri, sehv (yanılma) secdesi hadisleri ve benzerleri ile amel edilmesi gibi, bunlar ilim ifade eder ve bunların doğruluğunda şüphe yoktur. Zira ümmet, bunları alıp kabul ederek tasdik etmiş, bunların gereğince amel etmiştir. **Ümmet**

sapıklık üzerinde birleşmez. Şayet bu hadisler yalan olsaydı, ümmet yalanı tasdikleyip onunla amel etmiş olurdu. Bu ise caiz değildir.

Buhârî ve **Müslim** hadislerinin çoğunluğunda olduğu gibi, hadis âlimlerinin alıp kabul ederek tasdik ettikleri hadisler sahih hadislerdendir. Zira bütün hadis âlimleri **Buhârî** ve **Müslim**'in Sahihlerindeki hadislerin çoğunluğunun sahih olduğunu belirtmişlerdir. Diğer insanlar da hadisleri tanımada **Buhârî** ve **Müslim**'e tabi olmuşlardır.

Hadis âlimlerinin **"bu haber doğrudur"** diye icma etmesi, fıkıh âlimlerinin **"şu fiil helaldir," "haramdır"** veya **"vaciptir"** diye icma etmesi gibidir.

İlim ehli bir hususta icma ettiği zaman diğer insanlar da onlara tabi

olurlar. Onlar hata üzerinde icma etmekten korunduklarından dolayı, hata üzerinde icma etmezler.

Hadisin sahih sayılmasındaki içtihat, ahkâmdaki içtihat gibidir. Alimlerin sıhhati üzerinde ittifak ettikleri hadisler, yine âlimlerin ahkâmdaki ittifak ettikleri hükümler gibidir. Bu ise sadece doğruyu ifade eder.

Sahih hadislerin çoğunluğu böyledir. Bu hadislerin büyük kısmı Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den çeşitli yollarla değişik sahabilerden birbirine uygun olarak rivayet edilmiştir. Şüphesiz bu şekildeki rivayetler kesin ilim ifade eder. Zira muhaddis işittiği uzun bir hadisi rivayet ettiğinde, bir başkası da kendi işittiğini rivayet eder ve bu ikisinin onu uydurmak için bir araya gelmiş olmalarının da mümkün olmadığı bilinirse, hadisin doğru olduğu anlaşılır. Zira şayet doğru

olmasaydı, ya kasten yahut hata ile bu bir yalan olurdu.

Muhaddis, doğru olmayan bir hadis rivayet ettiği zaman, ya kasten yalan söylemiştir yahut hata ederek yanlış yapmıştır. Eğer kasten yalan söylemediğine ve yanlış yapmadığına karar verilirse, onun rivayetinin doğru olduğu anlaşılır. İki kişinin uzun bir kıssayı birbirine uygun şekilde uydurmak için bir araya gelmeleri âdete aykırıdır.

Ebu Hureyre ve Ebu Said'in, Ebu Hureyre ve Aişe'nin veya Ebu Hureyre ve İbn Ömer'in veya İbn Abbas'ın birbirine uyumlu rivayetlerinde bunun örnekleri çokça bulunur. Birinin diğerinden bu rivayeti almadığı da bilinmektedir.

Mesela; Kıyamet günü tecelli hakkındaki uzun hadisi **Ebu Hureyre** Radıyallahu Anhu rivayet etmiş ve **Ebu Said** Radıyallahu Anhu da

bir harfine bile karşı çıkmadan onu dinlemiştir. Bilakis **Ebu Said** hadisin sonundaki bir kısım hariç **Ebu Hureyre**'nin rivayetine uygun bir şekilde hadisi rivayet etmiştir.

Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in bir mecliste anlattıklarını dinleyen sahabilerden her biri Hz. Peygamber'den duyduğu bu sözleri, başka bir yerde anlatmıştır. Böylece her bir sahabi diğer sahabilerin anlatmadıklarını haber vermiştir.

Allah her şeyi en iyi bilendir.

Hadislerin Sahih, Hasen ve Zayıf Şeklinde Taksim Edilmesi

Hadisleri ilk olarak bu şekilde taksim eden kişinin **Ebu İsa et-Tirmizî** olduğu bilinmektedir. Ondan önce bu taksimi yapan

kimse bilinmemektedir. Nitekim **Tirmizî** bundan ne kastettiğini de açıklamıştır.

Buna göre hasen hadis; rivayet yolları çok olup ravileri arasında yalan ile itham edilmiş kimse bulunmayan, şaz olmayan, ravileri adalet, nakil ve zabt bakımından sahih hadis ravilerinden aşağıda olan rivayettir.

Zayıf hadis ise; ravisi yalancılıkla suçlanan veya ravilerinden birinin hafızası kötü olan hadistir.

Eğer onu meçhul (hadis âlimlerinin tanımadığı) bir ravi rivayet ederse, onun yalancı veya hafızasının kötü olmasından korkulur. Eğer ondan rivayet almamış olan bir başka kimse onun hadisine muvafık bir hadis rivayet ederse, onun kasten yalan söylemediği anlaşılır. İki kişinin uzun bir metinde ittifak etmesi imkânsızdır. Bu

uzak bir ihtimaldir. Bu şekilde ittifak etmiş olmaları imkânı bulunursa hadis sahih derecesinden düşer.

Bazı insanlar bu taksiminden dolayı **Tirmizî**'ye karşı çıkmışlar ve **"O 'hasen garib' tabirini kullanıyor,"** demişlerdir.

Garib hadis; bir kimsenin tek başına rivayet ettiği hadistir. Hadis sahih ve garib olabilir. Mesela;

"Ameller ancak niyetlere göredir," hadisi,

"Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem azatlı kölenin satılıp hibe edilmesini yasakladı" [25] hadisi ve

---

25 (Buhârî, Ferâiz 21)

"Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem Mekke'ye başında bir miğfer ile girdi," [26] hadisi buna örnektir.

Eğer bu tür hadisler sahih olarak gelmişse kabul edilir.

İlk hadisin sadece **Ömer** Radıyallahu Anhu'nun rivayeti olarak sabit olduğu bilinmektedir,

ikinci hadisi sadece **Abdullah b. Ömer** Radıyallahu Anhuma,

üçüncü hadisi ise sadece **Zührî, Enes** Radıyallahu Anhu'den rivayet etmiştir.

Ancak **Tirmizî'**yi eleştiren kimseler **Tirmizî'**nin söylediklerinden tam olarak neyi kastettiğini anlamadan onu eleştirmişlerdir. Hadis ehli şöyle demiştir:

---

[26] Buhârî, Cihâd 169; Müslim, Hacc 450)

"Bu hadis garibdir denildiği zaman, o hadisin, o tarikten garib olduğu kastedilir."

Nitekim **"Bu hadis bu yoldan garibdir,"** diyerek bunu açıklamışlardır. Onlara göre hadis sahih olarak bilinmekle beraber, tek yoldan gelmiş de olabilir. Eğer hadis diğer bir yoldan da rivayet edilirse, o zaman o yoldan garib olur. Zira hadisin metninin sahih olduğu bilinmektedir.

Tirmizî "Hasen, garib" dediği zaman, hadisin o senetle garib olduğunu kastetmiştir. Fakat rivayetin metninin şahitleri vardır ve rivayet bunlar vasıtası ile hasen derecesine yükselmiştir.

Tirmizî'nin sahih dediği bazı rivayetlere diğer âlimler itiraz etmişlerdir. Aynı şekilde zayıf veya hasen dediği rivayetlere de itiraz edilmiştir. Nitekim **Buhârî**'nin sahih dediği hadise

Tirmizî'nin zayıf dediği olmuştur. **Mesela; İbn Mes'ud** Radıyallahu Anhu'nun rivayet ettiği hadise göre Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem ona:

"Bana üçtaş bul" deyince, İbn Mes'ud Radıyallahu Anhu demiştir ki:

"Ben de iki taş ve bir tezek götürdüm. İki taşı aldı ve tezeği atarak,

"Bu pistir," dedi[27] Bu rivayetin senedinde yer alan **Ebu İshak es-Sebîî** hakkında ihtilaf edilmiştir. **Tirmizî** bu ihtilafı illet olarak görmüş ve **Ebu Ubeyde'**nin babasından işitmemesi sebebiyle onun bu rivayetini tercih etmiştir.

Buhârî ise bu rivayeti başka bir yoldan sahih saymıştır. Zira **Ebu İshak'**a göre bu hadis bir cemaatten rivayet edilmiştir. Bu hadis bazen

---

[27] (Buhârî, Vudu' 21; Tirmizî, Tahâre 13)

bir raviden, bazen de diğer bir raviden rivayet edilmiştir. Aynı şekilde **ez-Zuhrî** hadisi bazen **Said b. el-Museyyeb**'den, bazen **Ebu Seleme'**den bazen de ikisinden birden gelmektedir. Bunu bilmeyen bazı insanlar, bu hadisin bazen bir raviden, bazen de başka bir raviden rivayet edilmesini hata zannederler. Hâlbuki her iki hadis de sahihtir. Bu konuyu anlatmak uzun sürer.

Tirmizî'den önceki âlimlerin bu üçlü taksimi bilmemesine gelince, onlar hadisi sahih ve zayıf diye taksim ediyorlardı. Zayıf ise onlara göre iki çeşit idi:

Kendisiyle amel edilebilecek zayıf hadis ki, bu **Tirmizi'nin "Hasen"** tabirine benzemektedir.

Terk edilmesi gereken zaafı şiddetli zayıf hadis:

Bu, hastalık sebebiyle vücudundan üçte birlik bölümü kesilmesi gereken fakat kesilmemiş olan kimse menzilesindedir. Bu **İmam Ahmed** ve başkalarının sözlerinde mevcuttur. Bu yüzden kendilerine göre rivayette mevcut olan kusurlar için;

"Bu ravide gevşeklik (leyyin) **var, bunda zayıflık var,"** gibi tabirler kullanmışlardır.

Şu'be, Malik, Süfyân es-Sevrî, Yahya b. Said el-Kattân ve Abdurrahman b. Mehdî gibi **itkan ehli** muhaddis âlimler başkalarına nazaran **hıfz** ve **itkanın** en ileri mertebesindedirler. Onlara göre rivayette çok hata yapmasından dolayı bir kimse zayıf sayılabilir. Fakat onun bu rivayeti başka yoldan destek görmesi sebebiyle sahih olabilir. Eğer rivayet yolları çok olup bunlar birbirini takviye ederse, rivayet edenler fecir ve fasık olsalar da

rivayetlerinden ilim hâsıl olur. Âlimler dahi adalet sahibi olmasına rağmen rivayette hata edebildiklerine göre, bunlar nasıl böyle olmasın?

Mesela **Abdullah b. Lehîa**: Şüphesiz o Müslüman âlimlerin büyüklerindendir. Mısır'da kadı idi. Çok hadis rivayet etmiştir. Ancak kitapları yanınca ezberinden hadis rivayet etmeye başlamış ve rivayetlerinde çok hata yapmıştır. Bununla beraber hadislerinden çoğu sahihtir.

Ahmed b. Hanbel şöyle demiştir:

"İbn Lehîa gibi kimselerin hadislerini itibar için yazdım."

Kasten yalan söylediği bilinen kimseye gelince, ondan hiçbir şey rivayet edilmez. Bu Ahmed b. Hanbel ve diğer muhaddislerin görüşüdür.

İmam Ahmed Müsnedinde kasten yalan söylediği bilinen kimseden rivayette

bulunmamıştır. Fakat hata ettiği bilinen kimselerin rivayetlerini itibar için ve başka yollarla destek kazanabilmesi için almıştır.

Alimlerden bazıları da yalanlanan kimseyi dinlediğini ve yalan söylediği rivayetler ile yalan söylemediği rivayetlerin arasını ayırdığını söylüyordu.

Mesela **Süfyan es-Sevrî, el-Kelbî'**den rivayet almasına rağmen, başkalarını ondan rivayet etmekten men ediyor ve kendisinin onun rivayetlerini bildiğini ifade ediyordu. Bunun gibi durumlarda bir şahsı çok iyi tanıyıp yalan söylediği rivayetler ile doğru söylediği rivayetleri zabtı mümkün olmayan delillerle bilen kimseler vardır.

Haberi vahidin karinelerle doğru olduğu anlaşıldığı gibi, yine bazı karinelerle yalan olduğu da anlaşılabilir.[28]

RİVAYET ÇEŞİTLERİ VE BUNLARIN İSİMLERİ

Haddesenâ (bize tahdis etti), **ahbarenâ** (bize haber verdi), **enbeenâ** (bize bildirdi), **semi'tu** (işittim), **kara'tu** (okudum), **müşafehe** (rivayeti şeyhin ağzından bizzat işitip ona tekrar etme), **münavele** (hadis kitabını elden verme), **mükatebe** (hadisleri yazdırma), **icazet** (rivayet izni) ve **vicade** (rivayetlerin yazılı olduğu nüshayı bularak ondan rivayet etme) gibi rivayet şekillerinde iki durum söz konusudur:

---

[28]Bulabildiğimiz nüshanın sonu buraya kadardır.

Birincisi: Bu yollarla rivayet sahih olur ve bununla senedin muttasıl olduğu tespit edilir.

İkincisi: Bunu tabir etmektir. Bunun da çeşitleri vardır.

Birinci çeşit: Semadır. Sema; muhaddisi görerek veya görmeden onun rivayet ettiği hadisleri işitmek demektir. Bu durum Sahabenin Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den Kur'an'ı veya hadisi dinleyip onun okuduğu gibi diğerlerine okumasına benzer.

Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem **Ubeyy b. Ka'b** Radıyallahu Anhu'ye Beyyine suresini okumuştur. İnsanlar bunda, bazı fakihlerin şahitlikte yaptığı gibi ayırım yapmamışlardır. Hadis, bazen yalnızca bir şahsa, bazen de belirli bir topluluğa rivayet edilir. Hadisi işiten her bir kimse o topluluktan biridir. Bazen her işiten için hadis rivayet edilir ve hadisi dinleyen kişi hadisi

işitenlerden birisi olur. Bazen de hadis belirli bir kimseye rivayet edilir ve bir başka kişi de hadisi ondan alır. Bütün bu durumlarda hadisi dinleyen kişi **"Falanı şöyle derken işittim,"** derse doğru söylemiş olur. Eğer kişi **"haddesenâ** (bize tahdis etti) **veya haddeseni** (bana tahdis etti)**"** derse, muhaddis de bununla belirli bir topluluğu veya mutlak olarak herkese hadis rivayet etmeyi kastetmişse yine doğru söylemiştir. Bu, şahidin, şahit olduğu şey hakkındaki hükmü ve ikrarı gibidir.

Şahitlikler **"Bana şahit oldu veya bize şahit oldu,"** demekle gerçekleşir.

Eğer muhaddis başkasına hadis rivayet etmeyi kastetmiş de, bu kimse de ondan işitmişse, başkasının şahitliğini kontrol edip işitmesiyle şahitliğin sahih olması gibi, işittiği şeyler sahih olur. Ancak **"bana şahit oldu"** ve **"bize tahdis etti"** gibi ifadeleri kullanmasında şüphe vardır.

Hatta **"tahdis etti ve ben de güzelce dinledim"** derse, kimseye tahdis etmemiş olsa bile, onu sadece hadisi söylerken işitmiştir ve bu araştırmaksızın şahitliğe ve hükme şahitlik etmeksizin ikrar etmeye benzer.

Bu, işitmek ve benzeri hallerde olduğu gibi, ispatlandığı zaman yapılan şahitliğe benzemez. Muhaddisin bu şekilde hadis rivayetinde bulunmasına engel olunmaz. Bu yolla yapılan rivayetler ittifakla sahihtir.

Haberler üzerine şahitliğe gelince; şahitlikler ve ikrarlar hakkındaki tartışmaların yeri burası değildir. Rivayet ise daha geniş bir konudur. Ancak başkasına tahdis ile kastedilen kendi kendine konuşan gibi değildir. Zira kendi kendine bir şeyler konuşan kişi hadis rivayeti konusunda rahat davranır. Eğer o kimsenin bunu tahammül ettiği (yani rivayet kurallarına uygun olarak aldığı) bilinirse, söylediği hadisler

ezberlenir. Bu yüzden onlar müzakere edilen hadisleri böyle görmezler.

Ahmed b. Hanbel ezberinden bazı hadislerin müzakeresini yapardı. Dinleyen birisi ondan hadis rivayet etmesini istediği ettiği zaman ise kitabını çıkarır ve kitaptan rivayet ederdi. Bunda da üç mertebe vardır:

- Ya hadisi kontrol edip kendisinden rivayet edilmesi için nakletmeyi,

- ya kendisinden rivayet edilmesini değil de sadece tahdis etmeyi

- veya sadece kendi kendine tekrar etmeyi kasteder.

İkinci çeşit: Kıraattir. Kur'an öğrenen öğrencinin hocasına Kur'an'ı okuduğu gibi, hadis öğrencisinin muhaddise hadisleri okumasıdır.

Hicazlılar buna **arz metodu** der. Zira kendisine hadis nakledilen kişi Kur'an'ı arz eder gibi, hadisi kendisine nakledene arz eder. Arz, hüküm ve akid hakkındaki şahitlikteki ikrar veya hâkim tarafından şahit olunana şahitlik yaptırmak gibidir. Şahit ikrar ve akdeder.

Dımâm b. Salebe Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e elçisinin getirdiklerini arz etmiş ve Hz. Peygamber onun söylediklerine **"evet"** demiştir. Bu, **Malik b. Enes, Ahmed b. Hanbel** ve selefin çoğunluğuna göre hocanın öğrencisine okuması gibidir.

Bu yüzden diyoruz şöyle deriz: Nikâh talebinde bulunan kişi, evleneceği kızın velisine, **"Evlendiriyor musun?"** der, o **"evet"** deyince de talipliye: **"kabul ettin mi?"** der. O da: **"evet"** derse nikâh akdedilir. Bu, bu şekilde açıkça yapılır. Çünkü **"evet"** sözü soruya karşılık vermek için kullandır. Zira onlara:

"Rabbinizin size vaadini hak olarak buldunuz mu?",

"Allah size böyle emretmedi mi?",

"Falan sana şöyle demedi mi?" ve

"Filan kimseyle şöyle evlenmedin mi?" denildiği zaman **"evet"** cevabı verilirse bunun anlamı **"Rabbimin bana vaadini hak olarak buldum", "Allah bana şöyle şöyle emretti", "Falan bana onu söyledi"** ve "**Filan ile şöyle evlendim,"** demektir. Ancak soruya evet cevabı vermek haber - mübteda şeklinde olur. **"Evet"** kelimesi kısa olmasına rağmen bir takım ayrıntıları da içerir.

Arz eden kişi, soru ile değil bilakis haber verme şeklinde **"sana tahdis edildi,"** der. O da **"Evet"** diye karşılık verir. Medinelilere ve onlardan başkalarına göre bu arz şekli tercihe daha uygundur. Çünkü hadisi alan kişi hadisi zapt

etmiş ve nakleden kişi de onu doğrulamıştır. Bu görüş **Malik b. Enes** ve başkalarından rivayet edilmiştir. Kimisi de sema'ı (yani işitmeyi) tercih eder. Bu, **Ebu Hanife** ve **Şafiî'**nin görüşlerine benzer. Kimisi bu hususta **haddesena ve ahberana** siygalarının kullanımını caiz görmüştür. Hicazlılar bu görüştedir. Bazı muhaddisler de bunun hakkında ancak ahberana siygasının kullanılması gerektiği görüşündedir. Bir topluluk ile kendisinden gelen iki rivayetten birinde **Ahmed b. Hanbel** bu görüşü tercih etmiştir.

Bazı âlimler ise lügat olarak **ahberana** ve **haddesena** arasında bir fark olmadığını, farkın sadece ıstılahta olduğunu söylemiştir. Bu yüzden hüküm, ikrar ve akitlerde arz edilen şahitlikte; **"Bana şu hususta şahitlik et,"** deniIlir. Nitekim haberde asıl olan, meselelerin iç yüzüdür. Bundan dolayı bir şeyleri denemek (hibra)onun iç

yüzünü bilmektir. Yine falan kimse ehli hibra yani tecrübe sahibidir demek de böyledir. Meselelerden haber veren kişi, işin iç yüzünü bilendir. **"Habîr"** kelimesi de buradan türemiş olup tarlanın altını üstüne getiren çiftçi anlamına gelir. Kazılarak yumuşatılan toprak alt üst edilir. **Muhabere** de bu anlamdadır.

Tebliğ edenin **"Evet"** demesi, mücerret olarak lafızdan anlaşılana delalet etmez. Bu, sadece o sözün iç manasını gösterir. Bu ise soru sorana haber verenin muvafakat ettiğine delalet eden lafızdır. Eğer **"Sana tahdis etti mi?"** veya **"Nikahlandın mı?"** denildiği zaman **"Evet"** cevabı verilirse, bunun, **"Bana tahdis etti"** ve **"Nikahlandım"** anlamına gelmesi uygun olur. Bu delalet, soru soran kimseye verilen **"evet"** cevabından hâsıl olan anlam sebebiyledir. Bu, tıpkı işaret isimlerinin ve zamirlerin ancak

işarette bulunulan belirli bir şeye delalet etmesi gibidir.

Bu konuda **"Falan kimse bana şöyle diyerek tahdis etti; falan kimse bana şöyle diyerek arz ile haber verdi"** demek, **"Bize falan kimse haber verdi ve dedi ki; bize falan kimse haber verdi ve tahdis etti, dedi ki; bize falan kimse tahdis etti,"** demekten daha güzeldir.

Şahitlikte, **"Falan oğlu falana şahit oldum"**, ikrar etti, hüküm verdi ve vakfetti demek de böyledir.

Yine hafızlardan bir grup, **sema'ın** (işitmenin) hilafına olarak, **"icazet"** yoluyla rivayet ile **"Filan bize falandan haber verdi"** demek gibi başka rivayet usulleri arasında fark görmüştür.

Bir başka grup ise bunlar arasında fark görmemiş, hatta bazen " أَنَّ / **enne**" edatını tercih etmiştir. Zira onlar bunun pekiştirme için olduğunu iddia etmişlerdir. Fakat durum onların düşündükleri gibi değildir. Şayet " أَنَّ / **enne**" üstünlü olursa haberindeki mastar menzilesinde olur. Eğer " حدسني أنه / **haddesenî ennehu**" derse bu "söylediğini bana tahdis etti" manasına gelir. Bu yüzden nahivciler " أَنَّ / **enne**" edatının esreli olarak **inne** şeklinde okunması durumunda bunun çoğullarda olacağı, üstünlü olursa da tekiller için kullanılacağı hususunda ittifak etmişlerdir.

* * *

Allah Teala'nın:

الْمَلاَئِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللّهَ يُبَشِّرُكَ فَنَادَتْهُ

مِّنَ الصَّالِحِينَ بِيَحْيَى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِّنَ اللّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا

"Zekeriyya mâbedde durmuş namaz kılarken melekler ona şöyle nida ettiler: Allah sana, kendisi tarafından gelen bir Kelime'yi tasdik edici, efendi, iffetli ve sâlihlerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeler," *(Al-i İmran, 39)*

ayetinde, bu edat üstünlü okunursa takdiri şöyle olur:

"Ona müjdesini nida ettiler."

Bu ise sözün zikredilmesi değil, nida ettikleri mananın zikredilmesidir. Esreli olarak **"innallahe"** diye okuyan ise lafzı anlatmış olur. Bu,

"Öncelikle söyleyeceğim şudur ki: Allah'a hamd ederim" demek ile:

"Öncelikle söyleyeceğim şudur ki; şüphesiz ben Allah'a hamd ederim" demek arasındaki fark gibidir.

Enne şeklinde harekesi üstün olursa, o zaman mastar olur. **"Sözünü ve haberini bana tahdis etti"** dediğinde, bunda sözün veya haberin lafzı zikredilmezse, bu sadece lafızdan ibaret olur. Zira o, söz ve haberdir. Bu, **"Falanın konuşmasını dinledim ve falanın hutbesini dinledim"** demen ve sözde veya hutbede geçenleri anlatmaman gibidir. Ama "**eğer Şöyle dedi"** dersen, bu onun sözünü haber vermek olur. Bunun için öncekinin aksine, lafzın bununla birebir olması gerekmez. Şüphesiz buna ancak mana ile rivayete cevaz verenler müsamaha göstermişlerdir.

Eğer sözü işitmiş ve **"Bana falan kimse tahdis etti ve dedi ki; bana falan kimse tahdis edip dedi ki; "şöyle, şöyle"** demişsen, lafzı söylemiş olursun. Şüphesiz sen onu, **"Bana falan kimse şöyle tahdis etti,"** derken işitmişsindir ve ona, **"Falan sana şöyle mi**

tahdis etti?" diyerek arz ettiğinde, **"Evet"** derse, sen de, **"Falan kimse bana onun şöyle tahdis ettiğini tahdis etti"** dediğinde sen her iki görüşe göre de doğru söylemiş olursun. Zira sen, onun sana falan kimsenin tahdis ettiği şeyi tahdis ettiğini söylemiş olursun ve bunun için mücmel olan lafzı anlatırsın. Aynı şekilde o da **"evet"** der. Mücmel lafız bunun için söylenir ve onun **"evet"** demesi, sana onun rivayetini tahdis etmesidir.

Eğer, **"Bana tahdis etti ve dedi ki; bana tahdis etti"** dersen, sen onun **"Bana tahdis etti"** dediğini değil, sadece "Evet" dediğini işitmişsindir. Bu, onun manasıdır. Ancak eğer rivayeti nakleden kişi, kendisine arz eden kişinin ne okuduğunu iyi biliyorsa bu manalar mütedavildir ve buna arz denilir. Ama eğer bilmiyorsa, sonrakilerin ittifak ettiği gibi, sema' (işitme) şüphesiz daha iyidir. Çünkü kendisine

okunanda değil de hadisi okuyanda fiil galip gelmiştir. Tahdis ve sema hakkında geçtiği gibi, haberleri nakleden kişi arz ederken ayrıntıları kastetmiş de olabilir, kastetmemiş de.

Üçüncü Çeşit: Mükatebe ve münaveledir. Bu her iki rivayet şekli hadisleri sözlü olarak rivayet ederek değil, hadislerin yazılı olduğu kitabı vermek suretiyle gerçekleşir.

Ancak **münavele** bir yönden **mükatebeye** yakındır. **Münavele** doğrudan görüşerek kitabı vermek şeklinde yapılırken, **mükatebe** kitabı doğrudan değil, bir başka kişi aracılığı ile vermekle olur. Bu özelik dışında diğer hususlarda **münavele** ile **mükatebe** eşit olursa **münavel**e tercihe daha layık olur.

Mesela; münavele yapan kişi, **münavele** metoduyla kitabını verdiği kişinin bildiği hadisleri

ona yazdı olarak verir veya bu hadisleri ona yazarak gönderir. **Münavele** bizzat arz etmektir. Hocanın bu konudaki sözü bildiği şeyler içindir. Fakat hoca talebesine belirli hadisleri yazar ve mücmel bir kitap verirse, bu durumda **mükatebe münaveleye** tercih edilir.

Mükatebe rivayet konusunda ilim olarak yeterlidir. Zira bu, hocanın kendi yazısıdır. Kadının kadıya yazdığı yazılı şahitliğe itiraz edenler, mükatebe ile hadis rivayetine itiraz etmemişlerdir. Şüphesiz burada fıkıh âlimleri kitap hakkında şahitliğe ihtiyaç var mıdır, eğer ihtiyaç varsa kitapta olanlara şahitlik gerekli midir, yoksa sadece kitaba şahitlik yeterli midir? diye ihtilaf etmişlerdir. Şahitliği şart koşan kimse, hâkim dışında kendisine yazılan kişinin kitaba göre hareket etmesi için, kitabı yazan hakkında hâkime yapılan şahitliğe itimat etmiştir.

Mükatebenin amacı, kitapta olanları haber vermektir. Eğer kişinin kendisine yazılmışsa, **"bana yazdı"** veya **"kitabını bana gösterdi," d**emesi yeterlidir. Eğer başkasına yazılmış kitaptan okursa, bu, başkasına hadis rivayet edilirken kimseye yazdırmamış olsa da, hadisi işiten kimse gibidir. Hatta kendi hattı ile yazmıştır. Hattı (el yazısını) okumak da lafzı dinlemek gibidir ve buna **"vicade"** dendir. Nitekim daha önce geçtiği üzere muhaddis bunu rivayet etmemiş fakat söylemiş veya yazdırmış olsa büe o, bu kimseye rivayeti kastetmemiştir. Zira kişinin her söylediği ve yazdırdığı tahdis etme ve başkasına haber verme anlamına gelmez.

Dördüncü çeşit: İcazettir. Kendisine icazet verilen kişinin bildiği belirli bir şey ise bu, **münavele** gibi yani bizzat arz etmek gibidir. Zira arz eden tafsilatlı olarak arz ettiği zaman şeyh, **"evet"** dediğinde icazet isteyen, **"Bana bu**

kitaptakileri rivayet etmem için icazet verir misin?" der. İcazet veren de, **"evet"** diyerek karşılık verir.

Arzda hadisin tamamını işitmek, burada ise buna delalet eden lafzı işitmek söz konusu olduğu için, bu ikisi arasında fark vardır. Nitekim lafzın içeriği kitapta görmek suretiyle bilinmiş olur. **Bu icazet tahdis ve ihbardır.**

Medineli bazı selef âlimlerinden ve bunların dışındaki diğer alimlerden rivayet edildiğine göre onlar **"İcazet işitmek/sema gibidir"** diyorlardı. Yine onlara göre:

"Haddesena (bize tahdis etti)**, ahberana** (bize haber verdi)**, enbeena** (bize bildirdi) **ve semitu** (işittim) **lafızları eşittir."**

Onlar bu sözleri ile icazeti kastetmişlerdir. Mesela **imam Malik**'e gelen bir kişi, **"Bu**

Muvatta için bana icazet ver!" demiş, o da ona icazet vermiştir.

İcazeti mutlak olarak verene gelince; bu kendisine icazet mutlak olarak verilene benzer. Zira:

Bir kişi **"Benim rivayet ettiklerimden, sana göre sahih olanları rivayet etmen için sana icazet verdim,"** derse bu, icazet gerektirmeyen bir yoldan ya da başka bir yoldan bilinse de rivayet onun hadisinin bilinmesine bağlı hale gelir. Böylece ondan rivayet etmiş olur. İcazette, ondan işitip kendisine arz etmekte olduğu gibi hadisi bildirmemiş ve ilmini ifade etmemiştir. Bu yüzden bunun örneği şahitliklerde bulunmaz.

Mükatebe ve münavelenin benzerine gelince; fakihler şahitlikte bunun caiz olup

olmadığı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Ancak bunu başka bir yerde anlattım.

Rivayetin iki maksadı vardır:

- İlim.

- Silsile (isnad zinciri).

İlim icazet ile hâsıl olmaz. Silsileye gelince ilim bununla hâsıl olur. Bu aynen bir kimsenin şeyhe bir gün Kur'an okuyup o ilmin beş yüz sene okuyan menzilesinde olması gibidir.

Silsileye gelince; bu, bir kişinin, silsilenin en üstünde bulunan Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e yakın olana okumasıdır. Bu şekildeki hadisler, **Muvatta'**ın **Malik**'ten, **Sünen**'in **Ebu Davud**'dan, **Sahîh**'in **Buhari**'den mütevatir olarak geldiği gibi, **Malik'**ten, **es-Sevrî'**den ve **İbn Uleyye**'den mütevatir olarak gelmiştir. Kişi ile **Buhârî** arasında bir veya iki kişi bulunmasının ilim ve marifet bakımından farkı

yoktur. Çünkü kitabı kendisinden mütevatir olarak gelmiştir. Ama silsilenin âlî olanı (yani isnad zincirinin daha az kişiyle kaynağa ulaşması), nazil olanından daha değerlidir. Ayrıca bir ilim ifade etmese de, âlî isnadın nazil isnada nispetle faydasının daha fazla olması mutlak İcazetin faydasıdır.

Bununla kastedilen müstehap kabul etmek midir?

Bu, şer'i delillerden elde edilir. Nitekim **Ahmed b. Hanbel** şöyle demiştir:

"Alî isnadı talep etmek bizden öncekilerin sünnetidir. Abdullah Radıyallahu Anhu'nun ashabı sahabe ile karşılaşıp onların ağzından hadis dinlemek için Kufe'den Medine'ye yolculuk ediyorlardı."

Biz de şöyle deriz:

İsnadın kaynağına yakınlığı zahmeti azaltır, bunun külfeti azdır ve rivayeti kolaydır. Hadisin sahih olduğu, falanın bunu filandan muttasıl olarak rivayet etmesi ile anlaşılır. Bundaki yakınlık (ravilerin azlığı) ise, uzaklıktan (daha çok ravinin bulunduğu isnaddan) hayırlıdır. İşte bu icazetin faydasıdır.

Meselenin temeli; sıhhatini ifade eden isnad ve ilim hâsıl olan rivayet ile rivayeti ifade eden isnadın ve isnadı ifade eden rivayetin arasını ayırmaktır.

Allah her şeyi en iyi bilendir.

BUHARİ VE MUSLİM HAKKINDA

"Buhârî ve Müslim gibi meşhur hadis kitaplarına gelince;

Gök kubbe altında Kur'ân-ı Kerim'den sonra en sahih kitaplar **Buhârî ve Müslim'in Sahihleri'dir.**

Bu iki kitabı **el-Humeydî** ile **Abdulhak el-İşbilî**'nin **el-Cem'u beyne's-Sahîhayn** gibi kitapları bir araya getirmiştir.

Bunlardan sonra **Ebu Davud** ve **Nesâî'**nin **Sünenleri** ve **Tirmizî'**nin **Camiî** ile **Şafiî** ve **Ahmed b. Hanbel'**in Müsnedleri gelir.

Malik'in **Muvatta'**ında hadisler, eserler ve bundan başka şeyler de vardır. **Muvatta** en kıymetli kitaplardandır. Hatta **eş-Şâfiî** şöyle demiştir:

"Gök kubbe altında Kur'an-ı Kerim'den sonra Malik'in Muvatta'ından daha sahih bir kitap yoktur."

Yani onun metodunda yapılan tasnifleri kastetmiştir. Zira öncekiler bir babda Nebî

Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den, sahabeden ve tabiinden gelen rivayetleri bir arada zikrediyorlardı.

Şahsi görüşlerin yer aldığı kitaplara fıkıh kitabı denir. Buhârî ve **Müslim'in Sahihleri**'ndeki müsned hadisleri veya başka bir kitabı yazan kişi, ister kendisi için yazsın, isterse satmak için yazsın, sevap alacaktır.

Nebî Sallallahu Aleyhi ve Sellem:

"Şüphesiz Allah bir ok sebebiyle üç kişiyi cennete sokar;

- o oku yapanı,

- atanı ve

- atana oku uzatanı," buyurmuştur. [29]

Yazmak da böyledir.

Yazmakla hem kişinin kendisi, hem de başkaları faydalanır.

Böylece her iki kişi de sevap kazanmış olur.[30]

[29] Ebu Davud, Cihâd 23; Tirmizî, Fezâilu'l-Cihâd II. Hadis zayıftır. Bkz. Elbânî, Sahîhu ve Zaîfu'l-Câmii's-Sagîr, V, 241.)

[30] Şeyhul-İslam İbn-i Teymiyye,Mecmuul fetava c.9.